

V maailma vaade

12

2010

Antarktika lepingu süsteem

Jordania kogemus

Külalise pilguga USAst

Laialipillutatud rahvas –
tšerkessid

Armeenia probleemid ja
suundumused

Värske
vaade
maailma

Kuigi USA president Woodrow Wilson juba Esimese maailmasõja lõppedes deklareeris, et saladiplomaatiate aeg on möödas ning nüüdsest alaku rahvusvahelistes suhetes avalikkuse ning läbipaistvuse periood, on tegelikkus ikka endine. Suurriigid suhtuvad väiksematesse ikka kui alamõõdulistesse, vaid osaliselt arvesse tulevatesse partneritesse, kelle selja taga või üle peade mitte üksnes võib,

vaid lausa peab asju ajama, et need kiiresti ja tulemuslikult aetud saaksid.

Suured ja pika diplomaatilise traditsiooniga riigid näevad väiksemates ebaküpseid ja ebapädevaid amatööre, kes parimal juhul üksnes segavad, halvemal juhul aga vussivad tähtsate maailmapoliitiliste otsuste langetamisel. Neil pole piisavalt informatsiooni, kogemusi, ajupotentsiaali, järelikult ei saa neid usaldada ning vastavalt tuleb neid ka tähtsatest asjadest eemal ning eestkostevalustena hoida.

Kõige selle juures unustavad suurriikide liidrid ja diplomaadid, et Esimest ega Teist maailmasõda ei alustanud väikeriigid, vaid just suurriigid oma informatsiooni, kogemuste ja ajupotentsiaaliga.

Võime õigustatult küsida, kas Esimene maailmasõda oleks ikka puhkenud, kui Prantsusmaa poleks Venemaaga sõlmitud liidulepingu abil Saksamaad ümber piiranud, vaid püüdnud hoopis konstruktiivset dialoogi arendada? Või kas Teine

maailmasõda oleks alanud, kui Prantsusmaa ja Inglismaa koos Rahvasteliiduga oleks jõuliselt reageerinud Hitleri sissimarsile Reini demilitariseeritud tsooni, Austria liitmisest ja Tšehhoslovakkia ohverdamisest rääkimata?

Kahjuks on ajalool kombeks teatud muustritena kangekaelselt korduda. Ka Vene–Gruusia sõda poleks saanud toimuda, kui ELi juhtriigid ja USA oleksid aegsasti Venemaa provokatsioonidele teravalt reageerinud. Sellest sõjast hoolimata näeme, kuidas USA vajutab suhetes Venemaaga *reset*-nupule, NATO peasekretär soovib Venemaaga ühist raketikilpi rajada, Prantsusmaa loeb aga juba eurosid, mida tal on Läänemere ja Musta mere äärsete riikide julgeoleku arvelt loota Mistralite müügist.

Kus on need deklareeritud läanelikud väärtused, julgeoleku jagamatus, väike- ja suurriikide võrdsus? Taas langetavad suurriigid pikas perspektiivis ohtlikke ja valesid otsuseid, taas ähvardab väikeriike oht jääda peamisteks arve maksjateks. ■

MAAILMA VAADE SOOVITAB

Ronald D. Asmus, „Väike sõda, mis raputas maailma. Gruusia, Venemaa ja lääne tulevik”

Kuigi 2008. aasta Vene–Gruusia sõjast on üsna palju kirjutatud, pole siiani keegi teinud seda niisuguse põhjalikkusega nagu käesoleva raamatu autor. See on ka mõistetav: vähe on isikuid, kellele oleks selle sõja kontekstis nii unikaalne positsioon kui Asmusel. President Bill Clintoni administratsiooni esindajana oli ta üks NATO itallaienemise arhitekte ning see tõi ta süvitsi siinse kontinendi idaosa probleemidesse üldisemalt ja suhetesse Venemaa ja tema endiste liiduvabariikide vahel. Asmus tutvus ka suure osa Vene–Gruusia sõjaski otsustavat rolli mänginud inimestega. Kõik kokku andis talle võimaluse näha sündmusi mõlemalt poolt, sh nii kõrvaltvaatajana kui ka kaudselt osalisena.

Raamatu üks peamisi intriige on kahtlemata see, et kes siis ikkagi alustas seda sõda ning kas lahinguid ei saanud tõesti kuidagi enam vältida? Asmus näitab veenvalt, et sõjategevuseni jõuti „tänu” pikale Venemaa-poolsele eskaleerimise protsessile ning et verevalamise vältimine olnuks võimalik juhul, kui lääneriigid, USA kaasa arvatud, oleks konflikti vahendamisel aegsasti sisse võtnud selge, jõulise ja Läänes alaliselt deklareeritud väärtuspoliitilise positsiooni. 2008. aas-

ta augusti algul oli Gruusia president seatud olukorda, kus ta pidi leppima Põhja-Osseetia avaliku okupeerimisega Venemaa poolt ning sealsete grusiinide vastase etnilise puhastusega. Samuti pidi ta kaitsma omaenda ja ühtlasi ka Gruusia läänesuunalist poliitilist kurssi laibastumise eest. Sealjuures korrutasid Gruusiat Läände pöörata aidanud juhtivate lääneriikide esindajad Saakašvilile lakkamatult, et ta ei tohi mingil juhul Lõuna-Osseetia või Abhaasia vastu jõudu kasutada.

Tähelepanelik lugeja taipab Asmuse raamatut lugedes, et lõppkokkuvõttes astus Saakašvili Lõuna-Osseetiasse väggede saatmisega ainuõige- ja võimaliku sammu. President teadis, et sõjaks ebapiisavalt valmis Gruusia ei saa Venemaad võita, kuid sõjalist operatsiooni alustades sundis ta Venemaale lahingu peale enne, kui viimane oleks positsioonid sisse võtnud, et suurte jõududega Tshibilisit rünnata.

Gruusia väed said küll haledalt lüüa, kuid Venemaa oli sunnitud paralleelselt alustama võitlust diplomaatiliselt sekkunud lääneriikidega. Diplomaatia viis pärast viiepäevast lahingutegevust vaherahu sõlmimiseni. See tähendab, et venelased võitsid küll lahingu Tshinvali pärast,

kuid ei võitnud sõda. Nende peamine eesmärk – Saakašvili kukutamine ja Gruusia muutmine Venemaa marionett-riigiks – jäi saavutamata.

Milliseid järeltõusid peaks tegema muu maailm, ka Eesti? Sellelgi küsimusel peatub Asmus. Kuid leidku need järeltõused raamatust juba huvilised ise. Juba ainuüksi nende pärast tasub seda raamatut lugeda. ■

Intervjuu Thomas Eymond-Laritziga

Küsis Berit Teeäär

Olete Gruusia presidendi ja Gruusia riikliku julgeolekunõukogu nõunik. Õelge palun lühidalt, milles teie töö seisneb.

Minu töö eesmärk on Gruusia ja Euroopa Liidu vaheliste suhete tugevdamine. Sest Gruusia parim kaitse pole mitte tema armee, vaid diplomaatilised suhted – Lääne partnerite olemasolu, see tähendab Euroopa Liidu, USA ja NATO toetus. Gruusia ei tohi olla Venemaale lihtsaks saagiks. Kui Venemaal peaks tekkima kiusatus Gruusiasse naasta, peab ta mõistma, et sellel on väga kõrge hind. Niisiis, mida tihedamalt on Lääs dialoogi kaasatud, seda kindlustatum on Gruusia. See on üldjoontes kogu asja mõte. Gruusia on teinud palju pingutusi ja loonud sidemeid USAga, kuid sama tuleb teha Euroopa Liiduga.

Arutelud Euroopa Liidu piiridest pole kaugeltki lõpukorral. Türgi pürib liikmeks alates 1980ndatest ja pole ikka oma eesmärki saavutanud. Gruusial on sarnased ambitsioonid. Kui kaugele on see mõte jõudnud?

Tõesti, Euroopa Liidu liikmestaatus on Gruusia pikaajaline siht. Kuid praegu on selge eesmärk lõpetada sügava ja laiahaardelise vabakaubanduslepingu ning assotsiatsioonilepingu läbirääkimised. Thbilisi mõistab selgelt ELi laienemismõistust, Türgi-vaidlusi, ning ei taha luua enda näol liidule järjekordset probleemi. Praegu pole õige hetk. Aga loomulikult tahame kasutada kõiki neid mehhanisme, mis on meile kättesaadavad – idapartnerlus, assotsiatsioonileping, vabakaubandusleping. Paari aasta pärast, kui need on saavutatud, vaatame, kuidas Euroopa on majanduskriisist toibunud ja kuidas võiksime edasi minna.

Eestlased on üldiselt Gruusia suhtes väga toetavad, poliitikud on selgelt hukka mõistnud Venemaa rünnaku ning kritiseerinud Tagliavini raportit. Niisiis pole enam mõtet analüüsida sõja temaatikat, vaid püstitada uus küsimus – kuidas edasi?

Gruusia soovib territoriaalset terviklikkust ja selle saavutamiseks on mitu

võimalust. Esmalt – Gruusia peab olema atraktiivne, mis tähendab, et tuleb olla edukas. Nii Gruusia elanikkonna kui ka riigi tulevase ühtsuse nimel tuleb tagada majanduse areng ja jõukus. Nii nagu seda tegi Eesti. Juba on toimunud suur hüpe – Gruusia on Maailmapanga ettevõtluskeskkonna edetabelis tõusnud üheteistkümnendale kohale. Varem olime saja kolmekümnendad. Sel aastal ootame SKP kasvu 5–7% võrra ja 2011 isegi rohkem.

Kui vaadata Musta mere rannikut, näeme Adžaarias tõelist majandusimet – Batumit. Väike linn, kus polnud korralikku infrastruktuuri ega renoveeritud maju, rääkimata investeringutest, on viie aastaga tundmatuseni muutunud. Avamisel on mitu viie täрни hotelli ning seitsme täрни hotell on varsti valmimas – esimene kogu Ida-Euroopas. Aga see ei ole sündinud riigi raha eest. Enamik, peaaegu kõik investeringud on erakapital, mis tulevad Türgist, Armeenias, Aserbaidžaanist, ka Venemaalt. Kui nüüd liikuda edasi põhja ja ületada Abhaasia piir, kaob kõik. Seal on must auk nii otseses kui ka ülekantud tähenduses – kohutav korrupsioon, lii-luskorraldus, elustandard. Ja kui vaadata öösel tehtud fotosid – seal lihtsalt polegi valgust. Turistid sinna ei lähe isegi kui Venemaa üritab neid sinna sõjalennukitega vedada. Hinnad on kõrgemad kui kogu ülejäänud Gruusias, sest korrumppeerunud tolliametnikud võtavad vahelt. Selline must auk korrumppeerunud valitsuse ja korrumppeerunud Vene okupantidega lihtsalt ei saa funktsioneerida.

Milline on praegu strateegia okupeeritud regioonide suhtes?

Nagu eespool ütelsin, on esimene plaan arendada Gruusia valitsuse kontrolli all olevat osa riigist, muutes see lahkulõõnud regioonide jaoks võimalikult atraktiivseks.

Teine plaan on rahva sidumine. Gruusia valitsus on loonud uue strateegia, mis on pälvinud juba ELi ja USA tunnustuse, Lõuna-Osseetia ja Abhaasia elanikkonna sidumiseks. See seisneb mitmesuguses tegevuses – pakume meditsiiniabi, varustame koolilapsi arvutite ja sülearvutitega, et nad saaksid õppida, toimetame kütmise

ja söögitegemise hõlbustamiseks kohale gaasiballoone. See tähendab elanikkonna taasühendamist ja sidumist Gruusiaga nii palju kui võimalik. Ametlikult on sealsed nn ametivõimud mainitud tegevuse vastu. Aga *de facto* on näha, et huvi on suur, sest neil on absoluutselt kõigest puudus.

Kolmas plaan on Venemaale suunatud rahvusvahelise surve ülalhoidmine, mis sunnib teda kinni pidama relvarahu kokkuleppes ning lõpetama territooriumide okupeerimise. Palume oma rahvusvahelisi partnereid nimetada asju õigete nimedega – nimetada neid Gruusia piirkondi okupeeritud piirkondadeks. Peame seletama, et venelased ei korja seal seeni, vaid okupeerivad, eesmärgiga Gruusiat destabiliseerida. Ja nad ei tee seda selleks, et kaitsta sealseid inimesi, sest kohalikud elanikud oma sõnul okupatsiooni ei soovi.

Peame väga vajalikuks, et ei unustataks 300 000 inimese riigisest ümberasustamist ja seda, et ühtekokku ligi pool miljonit elanikku on pidanud etnilise puhastuse tõttu okupeeritud territooriumidelt lahkuma. Etniline puhastus toimus nii aastatel 1992–1993 kui ka 2008. aastal. Need inimesed tahavad tagasi pöörduda kodudesse, kust neid on välja kihutatud.

Kas rahvusvaheline kogukond saab viimase probleemi sügavusest üldse aru?

Mõistmist raskendab asjaolu, et Lääne-Euroopa meedia ei kajastanud

Scanpix

Euroopa Liidu välissuhete juht Catherine Ashton Gruusia presidendi Mihheil Saakašviliga 15. juulil 2010. Ashton teatas, et EL on valmis alustama Gruusiaga läbirääkimisi assotsiatsioonilepingu sõlmimiseks, tihendamaks Gruusia sidemeid Brüsseliga.

1992.–1993. aasta konflikti. Seetõttu ei ole inimestel aimu pagulaste tegelikust hulgast, nad pole teadlikud, et Euroopas on aset leidnud selline etniline puhastus. Isegi 2008. aasta konflikti ajal juhtis meedia tähelepanu pigem sellele, kes sõda alustas, mitte sadadele tuhandetele põgenikele, kes olid oma kodudest välja aetud. Peame Läänele meelde tuletama, et meie pagulased elavad ka nende riikides. Niisiis on riigi taasühendamine, territoriaalne ühtsus hädavajalik. See on mittetunnustamispoliitika nurgakiviks. Meie olukorral pole Kosovoga mitte midagi pistmist, see on täiesti vastupidine!

Meediat kuuleme ka mitmeid seisukohti, mida Gruusia juhid peaksid või ei peaks tegema. Millest huvituvad aga Gruusia tavakodanikud praegu kõige rohkem?

Tööst. Nagu igas teiseski riigis.

Muidu toimub Gruusias kolmesuguseid diskussioone. Esmalt elanikkonna hulgas, keda huvitavad töökohad, et elatist teenida, haridus, mis tagab nende laste tuleviku, ja tervis. Aga nad on ka väga huvitatud territoriaalsest ühtsusest. Ütleksin, et see on isegi tähtsusest teisel kohal, sest nii paljude perede juured on Lõuna-Osseetias või Abhaasias. See on osa nende hingest ja identiteedist.

Teised arutelud käivad Rustaveli avenüül, kus asuvad valitsus ja parlament, ja ka opositsioon. Nendel poliitilistel väitlustel pole tavakodaniku muredega tihti midagi pistmist. Seepärast ongi Saakašvili erakond edukas olnud, et ta ainsa poliitilise jõuna pöördub ka inimeste poole. Opositsioon on seni olnud kaoses, aga ma loodan, et see muutub.

Kolmas diskussioon toimub rahvusvahelisel tasandil ning seal kuuleme alati kahte versiooni – tegelikku ja teist – Vene-

maa oma, millel pole reaalsusega midagi pistmist.

Järgmine küsimus on Eesti väga mu-relikuks teinud – Prantsusmaa pakutud Mistrali laevade müük Venemaale. Prantslaste väitel ei sisalda Mistrali helikopterikandjad nüüdisaegset militaar tehnoloogiat, sellest hoolimata on müügiplaani peetud teiste ELi liikmesriikidega konsulteerimata. See on selgeks märgiks ühise julgeoleku- ja kaitsestrateegia puudumisest. Kuidas kommenteerite?

Gruusia juhid on väga mures ja seda kahel põhjusel. Esmalt – antud poliitilist signaali võib mõista nii, et isegi juhul, kui Venemaa ei pea kinni relvarahu leppest, võivad NATO riigid talle relvi müüa. Ja see on väga halb signaal. Teine mure on seotud julgeolekuga. Venemaa kindralid väidavad, et Mistrali abil võivad nad jõuda nelja tunniga selle tulemuseni, mis neilt Gruusias kaks päeva võttis. Kõik on

Veiko Lukmann

Gruusia majandusime Musta mere rannikul – Batumi. Linnake on viimase viie aastaga tundmatuseni muutunud, rannaäär täitub üha uute hotellidega. Vasakul uus Sheraton.

mures, kui nii võimas sõjaline vahend on riigi kätes, kellel on meie maailmajaos konkreetne huvi. Aga ma ei ole kindel, et tehing reaalselt teoks saab. Sellest hoolimata on Lääne-Euroopa valmisolek Venemaale relvi müüa Venemaa jaoks diplomaatiline võit. Ilmselgelt on Euroopa ühises julgeoleku- ja kaitsepoliitika suuremad lõhed kui lihtsalt praod. Aga asjad liiguvad sammhaaval. Suureks edusammuks on ELi välisestuse loomine. Lähiaastatel näeme suuri muutusi relvatööstuses, sest kõik riigid peavad oma eelarveid kärpima, ning teisigi ajendeid relvajõudude ühendamiseks ja koostööks – seegi on edusamm ühtsema Euroopa poliitika suunas.

Kas on midagi konkreetset, mida Eesti ja meie poliitikud peaksid tegema Eesti ja Gruusia vahelises koostöös või Euroopa tasandil?

Eesti on Gruusia heaks juba palju teinud, oleme teile solidaarsuse eest väga tänulikud. Ka solidaarsuse eest *de facto*. Mida Eesti saaks Euroopa tasandil teha? Tõsta teadlikkust. Läänes on üks asi, mida käsitletakse väga teoreetiliselt tasandil – see on Venemaa oht, mis on tegelikult väga praktiline, mis on tõesti olemas. Euroopat tuleb harida väga pragmaatilisel, emotsioonideta moel õeldes näiteks, et me ei räägi ohust mitte seetõttu, et meie rahvas küüditati kunagi Siberisse, vaid selle tõttu, mis on toimunud tänapäeval – küberrünnakud ja sõda Gruusias.

Viimane ja veidi intrigeeriv küsimus. Kostavad kuuldused, et Saakašvili

kavatseb „Putinit teha” – muuta võimu säilitamise nimel põhiseadust ning naasta poliitikasse peaministrina.

See väide sisaldab paradoksi. Opositsioon on pidevalt kurnud, et presidendil on liiga palju võimu. Niisiis on viimastel aastatel läbi viidud hulk reforme, mille eesmärgiks on presidendivõimu kärpida ning saavutada parem võimude vaheline tasakaal. Kuid paljud arvasid, et oleks vaja veelgi kaugemale minna. Sellega ongi põhiseaduskomisjon tegelnud – koondanud poliitilised erakonnad (kelle hulgas Saakašvili Ühendatud Rahvuslik Liikumine on muide vähemuses) ning valmistanud ette põhiseaduse muutmise eelnõu, mis on sel sügisel parlamendi päevakorras. Eelnõus on kirjas, et presidendilt võetakse hulk võimust ning antakse see peaministrile. Just see, mida opositsioon on nõudnud. Niisiis on avalikkuse väide, et muutus on ellu kutsutud selleks, et Saakašvili tagasi võimu juurde pääseks, täiesti absurdne. Jah, spekulieritakse, et ta naaseb peaministrina, kuid väidan, et nii see ei ole, eriti arvestades seda, mida oleme näinud Venemaal.

Kui Gruusia sisepoliitika juba jutuks tuli, tahan välja tuua veel ühe asjaolu, mida Läänes pole ehk märgatudki – 2010. aasta on olnud Gruusiale tõeliseks poliitilise ja demokraatliku ülemineku aastaks. 2007. aasta oli kriisiaasta meeleavalduste tõttu, 2008. sõja tõttu, 2009. neli kuud väldanud meeleavalduste tõttu Tbilisi tänavatel. 2010. aasta on meie vestluse ajaks jõudnud septembri keskpaika, aga

seni pole Gruusia kriisi näinud. Ma väga loodan, et nii see ka jääb.

Kevadel toimusid kohalikud valimised, kus rahvuslik liikumine sai 66% häältest. See tähendab, et 2007. ja 2009. aasta meeleavaldustest hoolimata on elanikkond olukorra ja riigi juhtimisega rahul. Isegi Tbilisis, mis on alati olnud opositsiooni keskuseks, sai rahvuslik liikumine üle 55% häältest. Need valimised oli tõesti vabad ja õiglased, ka Euroopa Liit tunnustas neid. Mis ei tähenda, et eelmised valimised poleks olnud, kuid seekord saavutati konsensus rahvusvaheliste vaatlejate ja kohaliku elanikkonna vahel. 2008. aastaga võrreldes on see suur edasimineku. Ning kõige olulisem on minu meelest see, et esimest korda Gruusia ajaloos tunnistas valimistulemust ka kaotajaks jäänud opositsioon: kristlikud demokraadid, kes saavutasid üleriigiliselt 12%, ja allianss (Alliance for Georgia), kes sai umbes 9% häältest. Need kaks opositsioonijõudu soovivad võimule tõusta demokraatlike valimiste kaudu. Need jõud, kes soovisid võimu *coup d'état* või tänavaprotestide abil, jäid rahva toetusest ilma ega jõudnud mitte kuskile. Kokkuvõtteks võib öelda, et Gruusias on saamas tõeline Lääne demokraatia. See on suur samm edasi.

Thomas Eymond-Laritz on töötanud Victor Pinchuk Foundation'i presidendi ja tegevdirektorina Ukrainas ning Euroopa asjade nõunikuna nii Bulgaaria kui ka Prantsuse peaministri juures. ■

Antarktika lepingu süsteem

Mart Saarsoo

kapten, projekti ESTANTEX juht

Antarktise avastamine

4. sajandil eKr tuli Aristoteles mõttele, et põhjapoolkera maismaamassiivi peab tasakaalustama võimas maismaamassiiv lõunas. Hiljem sai see tuntuks kui Terra Australis Incognita (tundmatu lõunamaa). Aristoteleselt sai Antarktis ka oma nime. Tol ajal paiknes põhjapooluse kohal Arktoseks (karu) nimetatud tähtkuju ja selle järgi nimetas Aristoteles teise pooluse Antarktikoseks (põhja vastaspool).

1772.–1775. aasta suvedel purjetas James Cook esimesena ümber Antarktise, ületades neli korda lõunapolaarjoont. Jõudnud tagasi Inglismaale kuulutas ta: „Ükski inimene ei tungi kaugemale lõunasse, kui mina seda tegin, ja maid, mis ehk asuvadki lõunas, ei uurita kunagi”.

Valdava arusaamise järgi on Antarktise avastajaks Saaremaal sündinud admiral Fabian Gottlieb von Bellingshausen, kes 28. jaanuaril 1820 nägi Haakon VII mere serval asuvat šelfiliustikku, mida geograafid loevad maismaa osaks.

Antarktika kui maailmajao avastamise lugu on liialt pikk ja sündmusterohke, et seda siin üksikasjadeni lahata. Selge on aga, et kui üksiku maadeavastaja motiiviks võib olla pelk uudishimu, on ärilisele mõtlemisele ikka omane olnud uute ressursside hõlvamine. 19. sajandil polnud selles plaanis erandiks ka hülgeja vaalakütid, kes ettevõtjatena mängisid olulist rolli Antarktist ümbritseva Lõunaookeani tundmaõppimisel ning mandri kontuuride kindlakstegemisel. Paraku viisid hülgeküttimise algusaastad Antarktika loivalised väljasuremise äärel. Vaalade kord saabus 20. sajandil „tänu” lõhkepeaga harpuunide ja baaslaevade kasutusele võtmisele.

20. sajandi alguses alanud tõelist võidujooksu lõunapoolusele nimetatakse põhjendatult sangarite ajastuks. Hüljeste ja vaalade nottimine jätkus, kuid esile kerkisid tõsiteaduslikud ekspeditsioonid, millel lisaks maailmajao uurimise ja poolusele jõudmise eesmärkidele olid

ka riiklikud ambitsioonid – kuulutada esmaavastajatena mandri erinevad piirkonnad enda riigi omaks. Arusaadavalt peeti silmas võimalust, et uurimata Lõunamanner võib peita endas tohutuid loodusrikkusi, ennekõike maavarade näol. Sangarite ajastut Antarktika uurimisel võib võrrelda inimkonna jõudmisega kosmosesse, mida kroonis esimene samm Kuul. See oli julgete ja ettevõtlike meeste aeg, mille käigus lisaks arvukatele avastustele sündis ka ridamisi tragöödiad. 14. detsembril 1911 jõudis esimesena lõunapoolusele norralane Roald Amundsen ning vaid pisut hiljem, 18. jaanuaril 1912 britt Robert Falcon Scott. Antarktika avastamisloo legendaarseima kurva peatükina hukkus Scotti juhitud pooluserühm tagasiteel.

Teise maailmasõja järgseks ajaks olid seitse riiki, Ühendkuningriik, Argentina, Tšiili, Norra, Austraalia, Prantsusmaa ja Uus-Meremaa, deklareerinud oma territoriaalsed nõudmised Antarktise eri osadele. Sel moel sai kontinent mõtteliselt jagatud sektoriteks nagu tort. Ainsaks piirkonnaks, mille kohta keegi oma eesõigust ei esitanud, jäi Lääne-Antarktise Amundseni merega piirneva osa, kuhu meritsi ligipääs on teatavasti ka tänapäeval üliraske.

Territoriaalsete nõudmistega seadmisega kaasnes ka konflikte. Mandri kõige kergemini ligipääsetava Antarktika poolsaare piirkonna olid enda ülemereterritooriumiks kuulutanud koguni kolm riiki – Argentina, Tšiili ja Ühendkuningriik. Deklareeritud sektorite ühisosaks oli poolsaar koos seda ümbritsevate saarestikega. 1952. aastal kulmineerusid pinged sedavõrd, et Argentina mereväelased avasid tule üle maabuvate brittide peade, kes olid tulnud rajama uurimisbaasi Hope Bay rannikule. Järgmisel aastal lammutasid Ühendkuningriigi mereväelased poolsaarest läänes asuval Deceptioni saarel Argentina jaamaonni, arreteerisid ning deporteerisid kaks argentiinlast tagasi kodumaale. Kirjeldatud ajastu mälestusena on Antarktika poolsaar ja lähisaared ka tänapäeval „tihedasti asustatud” suuremate ja väiksemate Argentina ja Tšiili baasidega, mille rolliks lisaks teadusuuringutele on oma kohaloleku näitamine. 7. jaanuaril 1978. aastal korraldasid argentiinlased nii, et Esperanza jaamas nägi ilmalavagust esimene Antarktilisel sündinud inimene – Argentina kodanik. Territoriaalsed nõudmised ei ole tänini oma tähtsust kaotanud.

Kõigisse territoriaalsetesse nõudmistesse suhtusid teatava üleolekuga käimasoleva

Keskkonnaküsimused ja Antarktika lepingu süsteem

Aastaid kestnud intensiivse küttemise tulemusena oli Antarktika loivaliste arvukus langenud kriitilise piirini. Sellest tulenevalt jõustus 1978. aastal Antarktika hüljeste kaitse konventsioon. Suure läbimurdena koostati 1991. aastal Madridis Antarktika lepingu keskkonnakaitse protokoll (Madridi protokoll), mis jõustus 1998. aastal. See mahukas ja üksikasjalik dokument kehtestas Antarktika lepingu piirkonnas üliiranged keskkonnareeglid. Protokollis lisad sätestavad eraldi keskkonnamõju hindamise, loomastiku ja taimestiku kaitse, jäätmekõrvalduse ja jäätmehoolduse, merereostuse vältimise ning piirkondliku kaitsekorralduse. Sisuliselt sai Antarktist maailma suurim kaitseala. 2005. aastal võeti Stockholmis aastatepikkuse läbirääkimise tulemusena vastu protokollis VI lisa, mis käsitleb keskkonnahädaolukordadest tulenevat vastutust. Arvestades VI lisaga kehtestatud rangeid rahalisi sanktsioone, kuulub tõenäoliselt palju aastaid selle jõustumiseni. 1982. aastal sõlmiti veel Antarktika mereliste elusressursside kaitse konventsioon, mis reguleerib mereelustiku tööstuslikku püüki ja kaitset Antarktika vetes.

Kord aastas toimub Antarktika lepingu konsultatiivkohtumine, mis on Antarktika lepingu süsteemi kõrgeim organ. Süsteem ise koosneb lepingust, Madridi protokollist ja eelnimetatud keskkonnakonventsioonidest. Siinkohal on oluline märkida, et konsultatiivkohtumisel on õigus osaleda lepinguga liitunud riikide esindajatel, kuid hääleõigus on ainult konsultatiivsetel pooltel.

Konsultatiivne staatus on kaheteistkümnel lepingu algselt sõlminud riigil ja neil, kes on selle hiljem konsultatiivkohtumise otsusega saanud. Konsultatiivse lepingupoole staatust ja seega hääleõigust Antarktika lepingu süsteemis saab endale taotleda riik, kes on näidanud üles huvi Antarktiskas tegutsemiseks, avades seal uurimisjaama või lähetades ekspeditsioone ning kes on ühinenud Madridi protokolliga. Igal konsultatiivsel riigil on kohtumistel üks hääl ning otsuseid langetatakse ainult konsensusel. Konsultatiivkohtumisi korraldavad hääleõiguslikud riigid tähestikulises järjekorras.

Konsultatiivsed liikmed

Riik	Liitumine lepinguga	Konsultatiivne staatus	Keskkonnakaitse protokoll	CCAS ⁴	CCAMLR
Argentina	23.06.1961	23.06.1961*	14.01.1998	✓	✓
Austraalia	23.06.1961	23.06.1961*	14.01.1998	✓	✓
Belgia	23.06.1961	23.06.1961*	14.01.1998	✓	✓
Brasillia	16.05.1975	27.09.1983	14.01.1998	✓	✓
Bulgaaria	11.09.1978	05.06.1998	21.05.1998		✓
Tšiili	23.06.1961	23.06.1961*	14.01.1998	✓	✓
Hiina	08.06.1983	07.10.1985	14.01.1998		✓
Ecuador	15.09.1987	19.11.1990	14.01.1998		
Soome	15.05.1984	20.10.1989	14.01.1998		✓
Prantsusmaa	23.06.1961	23.06.1961*	14.01.1998	✓	✓
Saksamaa	19.11.1974	03.03.1981	14.01.1998	✓	✓
India	19.08.1983	12.09.1983	14.01.1998		✓
Itaalia	18.03.1981	05.10.1987	14.01.1998	✓	✓
Jaapan	23.06.1961	23.06.1961*	14.01.1998	✓	✓
Lõuna-Korea	28.11.1986	09.10.1989	14.01.1998		✓
Holland	30.03.1967	19.11.1990	14.01.1998		✓
Uus-Meremaa	23.06.1961	23.06.1961*	14.01.1998		✓
Norra	23.06.1961	23.06.1961*	14.01.1998	✓	✓
Peruu	10.04.1981	09.10.1989	14.01.1998		✓
Poola	23.06.1961	29.07.1977	14.01.1998	✓	✓
Venemaa	23.06.1961	23.06.1961*	14.01.1998	✓	✓
Lõuna-Aafrika	23.06.1961	23.06.1961*	14.01.1998	✓	✓
Hispaania	31.03.1982	21.09.1988	14.01.1998		✓
Rootsi	24.04.1984	21.09.1988	14.01.1998		✓
Ukraina	28.10.1992	04.06.2004	24.06.2001		✓
Suurbritannia	23.06.1961	23.06.1961*	14.01.1998	✓	✓
USA	23.06.1961	23.06.1961*	14.06.1998	✓	✓
Uruguay	11.06.1980	07.10.1985	14.01.1998		✓

CCAS = Convention for the Conservation of Antarctic Seals.

(Hüljeste kaitse konventsioon – toim.)

CCAMLR = Convention for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources (Antarktika mereliste elusressursside kaitse konventsioon – toim.)

Täna on Antarktika lepinguga liitunud 48 riiki, neist konsultatiivses staatuses 28 (vt tabel). Lepingu süsteemi latusaks toimimiseks ka konsultatiivkohtumiste vahelisel ajal on loodud püsisekretariaat asukohaga Buenos Aireses. Lisaks on lepingu süsteemil mitu kindla otstarbega organit. Neist mõjuvõimsamaks tuleb pidada keskkonnakaitse komiteed (CEP), mis koguneb igal aastal nädal enne konsultatiivkohtumist ning teeb viimasele kinnitamiseks oma ettepanekud. Komiteesse kuuluvad Madridi protokolliga liitunud riikide esindajad. Antarktika teadusliku uurimise komitee (SCAR) koordineerib rahvusvahelist teaduslikku koostööd ning riiklike Antarktika programmijuhtide nõukogu (COM-NAP) teeb sama logistika alal.

Antarktika lepingu süsteemi võib õigusega pidada üheks edukamaks rahvusvahelise koostöö näiteks. Tänu regulaarsele teabevahetusele ja tavapraktikaks saanud vastastikusele jaamade inspekteerimisele on saavutatud pretsedenditu läbipaistvus ning koostöö toimib selle sõna parimas tähenduses. Samas pole aga territoriaalsed nõudmised oma aktuaalsust kaotanud ning huvi nii maismaa kui ka mandrilava maavarade vastu hõõgub tuha all edasi.

Paslik on lisada, et Euroopa Liidu riigid teevad Antarktikas küll tihedat koostööd nii teaduse kui logistika vallas, kuid esinemist „ühise lipu all“ pole ettenähtavas tulevikus siiski oodata ei Lõunamandril ega ka konsultatiivkohtumistel. Olgu siinkohal näitena toodud Soome ja Rootsi uurimisjaamad, mida lahutab looduses vaid mõnisada meetrit ning ühendab tihe koostöö. Jaamade liitmine pole aga tõsiselt päevakorras olnud.

Eesti Antarktika lepingu süsteemis

Suuresti tänu toonase välisministri Toomas Hendrik Ilvese initsiatiivile liitus Eesti Vabariik 45. riigina Antarktika lepinguga 17. mail 2001. Välisministeeriumi ja Teaduste Akadeemia koostöös asuti arendama projekti Eesti Antarktika Ekspeditsioon (ESTANTEX), mille eesmärk on rajada Lõunamandri Eesti sesoonne ehk suviti töötav uurimisjaam. Aktiivselt osaleti Antarktika lepingu konsultatiivkohtumistel. Itaalia ja Uus-Meremaa Antarktika programmide logistilise abiga valiti 2003. aasta jaanuaris tulevasele jaamale sobiv asukoht Rossi mere rannikul. 20. mail 2004 võttis Vabariigi Valitsus

Mitte-konsultatiivsed liikmed

Riik	Liitumine lepinguga	Keskkonnakaitse protokoll	CCAS ⁴	CCAMLR
Austria	25.08.1987			
Valgevene	27.12.2006	15.08.2008		
Kanada	04.05.1988	13.12.2003	✓	✓
Colombia	31.01.1989			
Kuuba	16.08.1984			
Tšehhi	01.09.1993	24.09.2004		
Taani	20.05.1965			
Eesti	17.05.2001			
Kreeka	08.01.1987	14.01.1998		✓
Guatemala	31.07.1991			
Ungari	27.01.1984			
Põhja-Korea	21.01.1987			
Monaco	30.05.2008	31.07.2009		
Paapia Uus-Guinea	16.09.1975			
Portugal	29.01.2010			
Rumeenia	15.09.1971	05.03.2003		
Slovakkia	01.01.1993			
Šveits	15.11.1990			
Türgi	24.01.1996			
Venezuela	24.03.1999			

CCAS = *Convention for the Conservation of Antarctic Seals.*
(Hüljeste kaitse konventsioon – toim.)

CCAMLR = *Convention for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources*
(Antarktika mereliste elusressurside kaitse konventsioon – toim.)

vastu otsuse Eesti liitumise kohta Madridi protokolliga. Paraku takerdus projekti areng mitmeks aastaks, kuna puudus poliitiline otsus riiklikuks rahastamiseks.

2010. aasta riigieelarvest eraldati 2 miljonit krooni polaar- ja kliimauuringute programmi käivitamiseks ning tulevase uurimisjaama keskkonnamõtjude hinnangu koostamiseks. Viimane on eranditeta eeltingimuseks mis tahes ettevõtmisele Lõunamandril. Haridus- ja teadusminister on lubanud leida ministeeriumi eelarvest täiendavalt 1,5 miljonit. Keskkonnaministeeriumis on valminud Antarktika

lepingu keskkonnakaitse protokolliga liitumise seaduse eelnõu koos mahuka seletuskirjaga.

Kui riigieelarves jätkub polaaruuringu infrastruktuuri rajamise rahastamine piisavas mahus, võime loota, et Antarktika rahvusvahelises haldamises on tulevikus teiste riikidega võrdselt oma sõna öelda ka Eestil ning sellega võimalus osaleda globaalse kliima- ja keskkonnajalgeoleku tagamisel. ■

Tšerkessid – maailmarahvas vastu oma tahtmist

Intervjuu Tšerkesside Rahvusvahelise Nõukogu delegatsiooni liikmetega

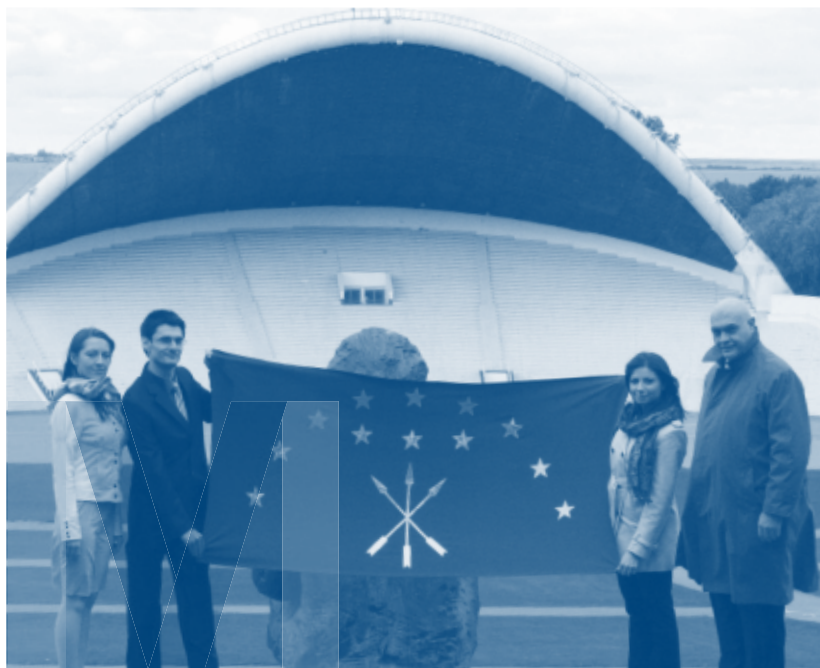
Küsis Mart Helme

1836. aastal sõlmisid kaksteist Põhja-Kaukaasia Musta mere äärset hõimu föderatsioonilepingu ja võtsid vastu Tšerkessia iseseisvusdeklaratsiooni. Sellele saadeti Euroopasse tunnustust otsima kohaliku rahvaesinduse erisaadik Ismail Zeus, kelle missioon osutuski sedavõrd edukaks, et juba samal aastal ilmus Inglismaal kaart, millel Tšerkessia oli kujutatud iseseisva riigina.

Loomulikult ei olnud asjade seesugune käik meelt mööda Venemaale, kes arendas ekspansioonilepingu välispoliitikat Musta mere piirkonnas ja pretendeeris koguni ülemvõimule Bosporuse ja Dardanellide üle. Selle taotluse realiseerimise pärast puhkenud Krimmi sõda (1853–1856) sidus siiski mõneks ajaks Venemaa käsi, nii et otsesed vallutused Põhja-Kaukaasias ning täiemahuline sõda tšerkesside vastu algasid alles pärast seda. Suutmata tšerkesside vastupanu murda rahvusvaheliselt tunnustatud normide kohaselt sõda pidades, alustasid Vene võimud 1858. aastal tšerkessi rahva masshävitamist ning kodudest välja kihutamist. Selle moodsa aja esimese genotsiidi tulemusena hukkus pool Tšerkessia tollasest elanikkonnast ehk 1,5 miljonit inimest, ülejäänutest ligi 90% sunniti põgenema või põgenes ise Türki. Umbes pooled põgenikest ei jõudnud paraku kunagi sihtkohta.

Venemaa suurvürst Mihhail konstateeris kuivalt, et tšerkesse pole võimalik alistada: „Pärast poolte (mägilaste) tapmist tuli hävitada ka ülejäänud”. Või nagu ütles sama protsessi kohta Vene sõjaajaloolane R. Fadejev: „Me ei vaja tšerkesse, me vajame nende maad”.

Tollase genotsiidi, aga ka stalinliku rahvuspoliitika tulemusena on praeguseks Venemaa Föderatsiooni territooriumil

Erakogu

Vasakult Setenay Gurcesme, Aliy Berzegov, Tamara Barsik ja Iyad Youghar Tallinnas lauluväljakul tšerkesside rahvuslipuga.

elavad tšerkessid hajutatud nelja administratiivsesse üksusesse. Kõige rohkem on neid Kabardiini-Balkaarias – 498 702 (55%), seejärel Adõgees – 108 115 (24,2%), kolmandana Karatšai-Tšerkessias – 82 182 (18,7%) ja lõpuks Krasnodari kraisis – 23 480 (5%).

Enamik tšerkesse elab siiski võõrastes riikides. Kokku leidub tšerkesside kogukondi 47 riigis, ent enamik neist on üsna väikesearvulised. Näiteks elab Iisraelis ja Hollandis kummaski vaid 3000 ja USAs 5000 tšerkessi. Suuremad ja elujõulisemad on Lähis-Idas asuvad kogukonnad. Nii on Süürias tšerkesside arvuks 75 000 ja Jordaaniais 100 000.

Tšerkessi pagulaste põhihulk elab endiselt aga Türgis, kus nende koguarvuks on tervelt viis miljonit.

Nõukogude Liidu lagunemise järel tekkis tšerkessidel lootus oma ajaloolisele kodumaale naasta. Paraku osutusid need lootused põhjendamatuteks. Nn uue Venemaa võimud asusid algusest peale tšerkesside tagasispõrdumisele administratiivseid takistusi looma, kehtestades tagasirände kvoodid ning nõudes senisest kodakondsusest loobumist, märkimisväärse tagatisraha hoidmist Vene pankades, Venemaa põhiseaduse tundmist ja vene keele oskust.

Paralleelselt on Venemaa Föderatsioonis olnud jätkuva surve all tšerkessi keel, kaasa arvatud hariduse andmine selles keeles. Jälitamise ja tagakiusamise alla on sattunud tšerkessi aktivistid. Vene eriteenistused on püüdnud imbuda tšerkesside organisatsioonidesse ka välismaal, eesmärgiga tšerkesside vahele tülisid

Scarpix

Vaade Sotši 2014. aasta taliolümpiamängude suusakompleksile „Mägikarussell“ Krasnaja Poljanas.

külvata ning nende koondumist takistada.

Oma õigusetu olukorra teadvustamiseks ja parandamiseks on tšerkessid teinud mitmeid pöördumisi ja algatusi. Juba 1970. aastal koostati vastavasisuline läkitus USA Kongressile, viimaste aastakümnete jooksul on saadetud märgukirju ka ÜRO-le, Venemaa Riigiduumale ja Euroopa Parlamendile. Mingeid tulemusi pole need paraku andnud. Aeg töötab aga maailma laiali pillutatud ja tasapisi assimileeruvate tšerkesside kahjuks.

Praegu võitlevad tšerkessid lisaks oma olemasolu ja õiguste teadvustamisele ka Sotšis olümpiamängude korraldamise vastu, kuna seal rajatakse ehitisi nende genotsiidi ajal hukkunud rahvusaaslaste haudadele. Liiatigi pole tšerkessidelt kui selle maa põlisasukatelt keegi küsinud, kas nad üldse nõus on, et nende maa vallutanud ja põlisrahvast puhastanud riik seal niisuguse ürituse korraldab.

Septembri lõpul külastas Eestit Tšerkesside Rahvusvahelise Nõukogu delegat-

sioonikoosseisus Iyad Youghar (Tšerkessi Kultuuri Instituudi esimees, USA), Aliy M. Berzegov (tšerkessi aktivist, Venemaa), Seteney Gurcesme (tšerkessi aktivist, Türgi) ja Tamara Barsik (Tšerkessi Kultuuri Instituudi kommunikatsioonijuht, USA). Maailma Vaade tegi nendega intervjuu.

Missuguseid riike peale Eesti olete veel külastanud?

Tamara Barsik: enne Eestit viibisime Gruusias ja Leedus. Tallinnast sõidame Brüsselisse. Püüame oma sõitude ja kohutumistega luua tšerkessidele toetusvõrgustikku, tekitada meie rahva vastu huvi, anda impulssi.

Iyad Youghar: Gruusia visiit oli meie senistest kõige mahukam.

TB: räägime oma probleemidest, diasporaade kultuurilisest kustumisest, assimileerumisest. Järgneva viiekümne aasta jooksul tšerkessid kui rahvus ilma kodumaata kaob. Seepärast püüame äratada

nii palju tähelepanu kui võimalik ja ärgitada inimesi meiega koos töötama.

Kui edukad te olete selles olnud?

TB: Oleme püüdnud rahvusvahelisse teadvusesse lähtepunktina kinnistada fakti, et tšerkesside vastane genotsiid oli esimene sellelaadne moodsas Euroopas. Oleme otsinud arhiividest dokumente, teinud pöördumisi, muu hulgas Venemaa Riigiduumale. Sealt vastati, et olite stalinismi ohvrid! Stalinismi ohvrid! Üheksateistkümnendal sajandil!

Nüüd olemegi alustanud Euroopa turneed. Fookuses eelkõige tõe päevavalgele toomine ja ajaloovõltsingute paljastamine. Venemaal on arhiividega olnud mõningaid raskusi, dokumentid, mida oleme saanud kasutada, on kõik eelnevalt Vene kogumikes publitseeritud, ise pole me midagi juurde otsida saanud. Gruusias seevastu on meie ees kõik arhiivid valla.

Meie pöördumistele Euroopa Parlamendi ja Rahvusvahelise Olümpiakomitee poo-

le oleme saanud siiani vastuseks, et asja uuritakse.

Kas te ei kardate, et rahvusvahelise üldsuse jaoks jääb tšerkessidevastane genotsiid Armeenia genotsiidi varju?

IY: Igasugune genotsiid on ülekohtus, vägivald, üldinimlike normide rikkumine. Armeenia ja meie genotsiid on kaks erinevat asja. Olud on erinevad. Ja meie oma on tegelikult hullem, sest meil erinevalt armeenlastest pole praegu oma riiki. Üheksakümmend protsenti tšerkessidest elab maailma mööda laiali, meie kodumaa on asustatud võõrastega, samal ajal kui meie võõrsil assimileerume.

Miks olete vastu olümpiamängude korraldamisele Sočis?

IY: Sest see langeb kokku Venemaa võidu 150 aastapäevaga tšerkesside üle. See nagu tähistaks edukat genotsiidi. Putin räägib kreeklastest kui Musta mere selle rannaosa põlisasukatest, kuid ei maini poole sõnagagi tšerkesse. Tšerkessid on ühel meelel, et see on tragöödia aastapäev ja Venemaa okupatsiooni algus.

Seteny Gurcesme: Kuni siiani olid need lokaalsed ajaloosündmused, olümpia muudab need aga rahvusvaheliseks. Olümpia justnagu kustutab tšerkesside kannatused ja varjab Venemaa ajaloolised kuriteod. Meie massihaudadele, meie esivanemate luudele ehitatakse meie tahete vastaselt maju.

TB: Moskva loob Soči olümpiamängudega võltspilti tema võimu all olevast õnnelikust Kaukaasiast.

Kui suur on tšerkessi diasporaade omavaheline koostöö?

SG: Suurim diaspora on Türgis – viis miljonit. Seal on kõik Sočis olümpiamängude korraldamise vastu.

IY: Meil on Rahvusvaheline Tšerkesside Nõukogu (ICC), mis kujutab endast katsoorganisatsiooni, mis koordineerib kohalike organisatsioonide tegevust. Minevikus oli seesugune koordineerimine juhuslik, nüüd oleme saavutanud uue taseme. Meil on No Sochi 2014 liikumine, mis ühendab kolmekümmet organisatsiooni, toimib oma kodulehekül. Kor-

raldame konverentse, protestiaktsioone ja teadvustamiskampaaniaid, demonstratsioone, näiteks ÜRO peahoone ees. Toetame meie ajalugu uurivaid teadlasi, viime oma sõnumit demokraatlike riikide rahvasteni.

Kas diasporaadel on ka oma tšerkessi-keelseid koole?

IY: Asi areneb, kuigi raskelt. Meie peamine eesmärk on siiski oma rahvas uuesti kokku koguda. 1862. aastal palusime abi inglasele – asjatult. Nüüd palume uuesti rahvusvahelise üldsuse sekkumist. Vanem põlvkond on ka eksilis 95% protsendi ulatuses tšerkessikeelne, noorema põlvkonna puhul on see vaid 30–35%. Mõjuvad nii linnastumine kui ka üldine moderniseerumine. Nõukogude perioodil püüdis KGB oma agentide kaudu suruda tšerkesside kultuurilist teadvust rahvakunsti ja rahvatantsu tasemele, ajalugu ja poliitika olid põlu all. Praegu on meil omamoodi ärkamisaeg. Paraku on selleks tööpoolest ka viimane aeg. ■

Infosõjast Vene–Gruusia sõja näitel

Adam Tamjärv

TTÜ rahvusvaheliste suhete tudeng

Venemaa ja Gruusia vahelise sõjalise konflikti puhkemisest 2008. aasta augustis on kõigil väga selged mälestused ning endiselt pole täpselt teada, mis tegelikult juhtus. Avaldatud on hulgaliselt artikleid ja välja antud mitmeid raamatuid. Ka eesti keeles on olemas üks *Novaja Gazeta* artiklite kogumik ning Ronald D. Asmuse kirjutatud raamat „Väike sõda, mis raputas maailma”.

Vene–Gruusia relvakonfliktile eelnes aastajagu tulist infosõda, mille abil vastaspoolel püüdsid leida endile moraalses plaanis liitlasjõude. Teatud asjaolude kokkulangemisel võinuks need liitlased hakata infosõja materjalide edastamisel mängima olulisemat rolli, kui seda oleks suutnud reaalse konflikti osapooled ise.

Suuremad Lääne meediakanalid nagu CNN, Fox News, BBC jt avaldasid jooksvalt informatsiooni Gruusia üm-

ber toimuva kohta. Teatud momentidel võis nende uudiseid jälgides tekkida küll kahtlus avaldatava informatsiooni objektiivsuses. Nimelt asusid korrespondendid Moskvas ning esimene info, mis nendeni jõudis, pärines Moskva ametlikest kanalitest. Üpris kiiresti jõudsid maailma juhtivate meediakanalite esindajad aga Gruusiasse, andes inimestele võimaluse saada ka teise poole infot. Nagu nüüd, kaks aastat pärast sõja lõppu on selgunud, valmistas Vene pool juba enne otseseid sõjasündmusi inforünnakuteks Gruusia vastu. Nii võib internetist leida hulgaliselt internetilehekülgi, mis on loodud väidetavalt liitsate Lõuna-Osseetia või Abhaasia inimeste poolt. PetitionOnline.com leheküljel on näiteks petitsioon, mis taotles Gruusia tegevuse peatamist. Nimetatud petitsioonile oli allkirja andnud 88 inimest, kellest aga üle 90% olid vene nimedega.

Seesuguseid lehekülgi võib leida kümneid. Kogenud silm oskab eristada Vene

propagandameistrite koostatud ning tööpoolest tavaliste inimeste initsiatiivil sündinud veebilehti. Viimaste koostatud avaldustes torkab silma meediakanalite info kopeerimine ning tugev annus emotsionaalsust.

Vene–Gruuisa infosõja juures väärib tähelepanu fakt, et Vene propagandamasin ei rünnanud üksnes Gruusiat, vaid ka Euroopa Liitu, NATO liikmesriike ning paljude riikide juhte. Mitu NATO liikmesmaad suutsid näidata siiski oma ühist infosõja võimekust ning anda Vene propagandamasinale vastulööke.

Vene–Gruusia infosõjast rääkides tekib küsimus, miks räägitakse Vene propagandast, mitte aga Gruusia separatistlike piirkondade inforünnakutest. Asi on aga selles, et Lõuna-Osseetial ega Abhaasial ei ole iseseisvat võimekust infosõjas osalemiseks ning kogu info, mida püüti iseseisvalt lansseerida, käis tegelikult ikkagi läbi Moskva heakskiidetud kanalite ja Vene kaitseministeeriumi akrediteeritud ajakirjanike.

Gruusiat oleksid infosõjas ähvardanud kindlasti tunduvalt raskemad tagajärjed, kui Lääne infoagentuurid poleks suutnud pilti tasakaalustada. Aktiivsemalt avaldasid Gruusiat toetavat informatsiooni USA ja Balti riikide meediakanalid. Ka Poola ja kolme Balti riigi presidentide ühine visiit Gruusiasse andis maailma avalikkusele märku, et Gruusia on käimasolevas sõjas ohver, mitte agressor. Samas suutsid Venemaa juhid saada endale näilise toetuse Prantsuse riigipealt ja Euroopa Komisjonilt. Vähemalt jäi paljudele seesugune mulje, nähes või kuulates uudist Euroopa Komisjoni juhi José Manuel Barroso, välissuhete juhi Javier Solana ja Prantsusmaa presidendi Nicolas Sarkozy visiit Venemaale. Prantsuse valitsus püüdis esitada ennast küll rahuvahendajana, paljudele inimestele paistsid Sarkozy visiit ja sõnavõtt aga pigem Vene poole õigustamisena.

Teravaima sõnavõttuga Moskva aadressil esines USA riigisekretär Condoleezza Rice, kes hoiatas Venemaad konflikti mittelõpetamise korral isolatsiooni jäämise ning Lääne partnerite kaotamisega. USA valitsus ähvardas Venemaad ka sanktsioonidega. Vene valitsus tegi omakorda ähvardusi lääneriikide aadressil.

Infosõda, mida peetakse tänapäeva moodsaks sõjaks, ei olegi tegelikult nii väga moodne. Nüüd on lihtsalt tunduvalt rohkem võimalusi info edastamiseks ning segaduse külvamiseks, sest sõja ajal ei või ükski liitlane või vastane kindel olla avaldatud informatsiooni tõesuses. On ju infosõja olulisim osa mõju aval-

Kaader Andrei Nekrassovi dokumentaalfilmist „Vene õppetunnid“. Filmis näidatakse, kuidas sünnib meediamanipulatsioon.
<http://www.youtube.com/watch?v=ZQ5eiXn7QJk>

damine võimalikult laiadele massidele. Selles kontekstis võib infosõjas tähtsal kohal olla ka n-õ „küälajutt“. Külvamaks inimeste seas paanikat ja hirmu, tuleb leida lihtsalt õige moment ja koht vastava infot avaldamiseks. Ka paljud abhaasid ja lõuna-osseedid usaldasid oma piirkondade juhte ning läksid kaasa Vene propagandistide ettevalmistatud infoga. Samuti langes suur hulk valitsust mitte-usaldavatest grusiinidest Vene propagandada ohvriks.

Veel üks infosõja oluline komponent on valede luureandmete edastamine. Pärast relvakonflikti on selgunud, et nii Vene kui ka Gruusia armee sõdurid kasutasid info vahetamiseks tavalisi tsiviilkäibe mobiilsidelahendusi. Eestis teab iga kaitsevaelane, et tsiviilmobiilside on esimene asi, mis tuleb sõjaolukorras lõpetada, kuna see on kõige kergemini pealtkuulata- tav sidevõimalus üldse.

Venemaa ja Gruusia vaheline infosõda – XXI sajandi esimene tõeline infosõda – toimus Euroopale (ja Eestile) väga lähedal ning seda võib võtta kui sissejuhatust tulevastele infosõdadele. Ühtlasi püstitab see küsimuse, kas füüsiline sõda on üldse võidetav ilma piisava propagandata?

Infosõda, milles oli mõlemal virtuaalsel rindepoleel suur hulk osalisi, lõppes Vene valitsusele lüüasaamisega. See tähendab, et Venemaa hakkab tulevikus kindlasti oma oskusi ja võimalusi täiendama. Vene propagandistide ja juhtide tõsiseks veaks osutus oskamatus usutavalt väljenduda ning arvukad faktivead. Ka esitati informatsiooni, mille tõele mit-

tevastavust oli lääneriikidel kerge kontrollida. Ei saa väita, et kõige selle juures oleks tegu olnud n-õ „näpuvigadega“. Pigem oli tegemist läbimõtlematusega, sest Venemaa juhid ei osanud oodata, et Lääs suudab niivõrd kiiresti ja jõuliselt kujunenud olukorrale reageerida.

Tõsiselt mõtlemapanev on aga mõne Lääne riigijuhi käitumine ja suhtumine Venemaa juhtidesse. Nüüd, kui sõjast on möödas vaid veidi enam kui kaks aastat, on Venemaa valitsejad oma n-õ taaskäivitustega muudetud positiivseteks partneriteks, kes ei ohusta ühegi suveräänse riigi eksisteerimist.

Pole mingi saladus, et venelased püüavad Euroopale tehnoloogiliselt järele jõuda ning selle abil muuta tugevamaks ka oma propagandamasinat. Praegu ongi Venemaa juhid suutnud luua endast paipoiste kuvandi, kes justkui polekski kunagi midagi halba teinud. Välja on vahetatud Leninit ja Stalinist austav Moskva linna- pea, sõrmeotsaga tilgutatakse poolakatele infot Nõukogude Liidu organiseeritud Katõni massimõrva kohta ning Eesti ja teiste Balti riikide pihta ei loobita pidevalt muda vene rahvusest inimeste õiguste rikkumise kohta. Poliitpropaganda Gruusia suhtes on samuti vaibunud.

Ometi tuleb arvestada, et XXI sajandil on saanud sõda juurde uusi valdkondi ja vahendeid. Järgmiste sedalaadi konfliktide ja propagandarünnakute ärahoidmiseks tuleb nii Eestil kui ka teistel Euroopa Liidu ja NATO liitlastel oma infosõjameeskonnad pidevas valmisolekus hoida. ■

Jordaania kogemus

Eva Ohrablová

Slovakkia Demokraatliku ja Kristliku Liidu – Demokraatliku Partei projekti-juht

Jordaaniat on tema ainulaadse geopoliitilise asendi ja strateegilise tähtsuse tõttu USA liitlasena ammu peetud Lähis-Ida stabiilsuse ankruks. Alates 1989. aastast, kui toimusid esimesed üleriigilised võistlevad valimised, on Jordaania poliitilist osalust laiendanud ning pärast seda on toimunud mitmeid rahumeelseid üld- ja kohalikke valimisi. Konstitutsioonilise monarhia – Jordaania Hašimiidi Kuningriigi – riigipea kuningas Abdullah II on oma valitsemisaja peacesmärgiks kuulutanud poliitilised ja majanduslikud reformid. Poliitiliste reformidega ei või ta aga kiirustada ja need kulgevad aeglasemalt, kui loodeti. Rahva kasvav rahulolematuse elukalliduse suurenemisega, eskaleeruvad pinged iisraellaste ja palestiinlaste vahel ja vägivald Iraagis (olgu et see on vähenemas) on Jordaaniat destabiliseerivad tegurid. Kuningas Abdullah II on keerulises olukorras, püüdes tasakaalustada oma reformipüüdlusi vajadusega säilitada toetus idakalda hõimueliidi hulgas. Reforme liiga jõuliselt ellu viies riskib kuningas võõrandumisega Transjordaania kogukonnast, kes kardab Jordaania elanikkonnast üle 50% moodustavatele Palestiina päritolu kodanikele täieliku valimisõiguse andmist. 23. novembril 2009 üllatas kuningas Abdullah rahvast sellega, et saatis parlamendi poole ametiaja pealt laiali. Ta kuulutas välja valimised uue valimisseaduse alusel.

Mul on olnud õnne aeg-ajalt töötada Rahvusvahelise Vabariiklaste Instituudi (International Republican Institute – IRI) heaks. See on parteideväline mitetelundusorganisatsioon, mille eesmärk on edendada vabadust ja demokraatiat kogu maailmas, arendades erakondi ja kodanikeühendusi ning toetades vabasid valimisi, head valitsemistava ja õigusriiki. Ettevalmistusena 9. novembril 2010 toimuvateks parlamendivalimisteks korraldas IRI Jordaaniast kampaaniakoolituse sõltumatutele ja parteilistele kandidaatidele ning nende meeskondadele. Koolituse viisid läbi kolm Euroopast pärit

Erakogu

Koolitajad Eva Ohrablová (vasakul), Balint Porcsalmi ja Tomislav Damjanović (paremal).

konsultanti, kellest üks olin mina. Mulle isiklikult oli see väga õpetlik kogemus. Koos kahe kolleegiga, kampaaniaekspertide Tomislav Damjanoviciga Serbiast ja Balint Porcsalmiga Rumeeniast tegime koolituse kogu Jordaaniast.

IRI edendab Jordaaniast head valitsemistava, tugevaid erakondi ja avaliku arvamuse uurimist. Ta aitab erakondadel välja töötada programme, mis vastaksid kohalikele vajadustele, suurendaksid kontakti valijatega, parandaksid organisatsiooni võimed ning meelitaksid ligi uusi liikmeid. Meil paluti ette valmistada koolitus – rida ettekandeid ja seminare kogu kuningriigis –, mis annab kandidaatidele võimaluse teooriaid praktikasse viia. Enne seda pidime aga tundma õppima Jordaaniat, tema inimesi, kultuuri, ajalugu ja kombeid.

Jordaanlased on araablased, välja arvatud tšerkesside, armeenlaste ja tšetšeenide väikesed kogukonnad, kes on omaks võtnud araabia kultuuri. Ligikaudu 70% Jordaania elanikkonnast elab linnades, vähem kui 6% maaelanikkonnast on nomaadid või poolenisti nomaadid.

Lisaks tutvumisele 2007. aastal toimunud viimaste valimiste andmetega ja avaliku arvamuse küsitlustega oli meil võimalik kohtuda pealinnas Ammanis mõne fookusgrupiga. Mind üllatas see, et noored ja haritud mehed räägivad elukõige sellest, kuidas abielluda, saada lapsi ja hankida endale korralik töökoht. Poliitika neid ei huvita. See pole üldse teema, mida arutada. Erakondi kardetakse, mõned inimesed arvavad koguni, et nendega liitumine on keelatud. Olemasolevatest erakondadest ei teatud peaaegu midagi. Ei tuntud nende nimesid, sümbolikat ega mõistagi mitte ka sõnumit. Kuna eelmise parlamendi saatis kuningas Abdullah II laiali mitterõõustava töö pärast, pole parlamendiliikmete ja üldisemalt poliitikute vastu ka kuigi suurt usaldust. Avalikkuse kaasamine on vähenenud ning seadused kogunemis- ja ühinemisõiguse kohta piiravad. Peale Islami Aktsiooni Rinde (olulisim partei Jordaaniast), on erakonnad väikesed, nõrgad ning väikese või lausa olematu liikmeskonnaga, kui vähesed eestvedajad ja mõned kohalike harukontorite töötajad välja arvata. Poliitika vastu on eriti ükskõiksed alla 25-aastased noored.

Jordaania on noorte ühiskond. 70% rahvastikust on alla 35-aastased. Sihtrühm on enamikus noor, huvitub heast haridusest ja headest töökohtadest. Maailmapanga määratluse järgi on Jordaania „keskmisest madalama sissetulekuga” maa. Jordaania on ainuke selle piirkonna riik, kus pole naftat. Neil ei ole kasutada ka kuigi palju maavarasid (ainuke suurem tööstus on fosfaaditööstus, on ka uraani, kuid selle kasutamisele tuumaenergiaprogrammis on vastuseis). Veevarud ja muud loodusvarad on vähesed, mis teeb riigi suuresti sõltuvaks välisabist. Kuningas Abdullah on ette võtnud majandusreformid: erastamine, uute investeeringute riikimeelitamine, töökohtade loomine. Jordaania jõud rajaneb noorte ja haritud inimeste põlvkonnal. Oluline majandussektor Jordaania on turism, mille osatähtsus SKPst on 10–12%. Jordaania suurimate turismiatraktsioonide hulka kuuluvad iidised paigad nagu Petra ja Jerash, ainulaadne kõrbekindlus Karak, rikkumata loodusega kultuurilised ja religioossed paigad, nagu Wadi Rum, Surnumeri, Punane meri jne.

Kuningriik on jaotatud 12 kuberner-konnaks. Kõik need on oma rahvastiku, vajaduste ja geograafilise asendi poolest erilised. Valmisringkondi on 12, lisaks kolm beduiini ringkonda. Kõik valmisringkonnad jagunevad väiksemateks, nn virtuaalseteks ringkondadeks. Need ei ole geograafilised ning iga kandidaat saab otsustada, millises ringkonnas ta tahab kandideerida. Nii valitakse endale nõrku või tugevaid vastaseid. Selline korraldus on oluline naiste jaoks. Naiste kvoot näeb parlamendi 120 kohast naistele ette 12, kuid ringkondi on kokku 15 (sh beduiini ringkonnad). Kui naiskandidaat saab oma ringkonnas kõige rohkem hääli, on ta võitja. Kui ta jääb teiseks, loeb tema häälte proportsioon kõigist ringkonnas antud häältest. Kõigist naistest koostatakse nimekiri ja 15 parimast saavad parlamendiliikmeteks esimesed 12. Kristlastest naiste jaoks on omaette kvoot kindlates kristlikes valimisringkondades. Neil on ainult üks võimalus. Kui nad meeskandidaadile kaotavad, tuleb neil oodata järgmisi valimisi. Kõigis kuberner-kondades ei ole kristlikke valimisringkondi, mis teeb olukorra veelgi keerukamaks.

Jordaania naised on pühendunud oma kogukonnale. Me nägime mitut sorti

naisi, kes olid „peaaegu kandidaadid” (kandidaadid kuulutatakse tegelikult välja pärast registreerimist, s.o pärast 9. oktoobrit). Osa neist kandideerib oma mehi esindades, teised oma meeste toetusel. Need tugevad naised on tavaliselt väga sihikindlad, teavad oma eesmärgi, neil on ideid, mida ja kuidas paremini tuleks teha. On mosleminaiestest juriste, õpetajaid, koolidirektoreid, naisõiguslasi, sportlasi, aga ka moslemi koduperenaisi ja kogemustega omavalitsustegelasi. Samasuguseid kampaaniakoolitusi tegi IRI ka 2007. aastal. Ligi 40% koolitavatest olid naised. Vaatamata Jordaania hõimkondlikule poliitikale õnnestus paljudel koolitusel osalenud naistest läbi viia kindlale teemale pühendatud kampaania ja saada endale parlamendikoht. Kõige paremini läks IRI koolitusel osalenud naistel 2007. aastal toimunud kohalikel valimistel: neist 73% valiti kohalikesse volikogudesse ning pooled oma ringkonnas otse, st väljaspool 20% naistekvooti võitnud naistest olid osalenud IRI koolitusel. Kuigi sageli peetakse naisi poliitiliselt nõrkadeks, olid nad vähem kui mehed sõltuvad hõimkondlikust taustast. Seetõttu võtsid nad kergemini ja tõhusamalt oma kampaaniakasutusele sisulistele küsimustele keskendumise võttet ja nii läheb arvatavasti ka eelseisvatel valimistel. Meie tosinast kahepäevasest kampaaniakoolitusest võttis osa üle 500 inimese. Ma ei tea täpset koolitusal osalenud naiste arvu, kuid võin öelda, et naised polnud mitte üksnes nähtavad, vaid ka kuulavad.

Jordaania 6 miljonist elanikust on hääleõiguslikke 2,5 miljonit. Igal valijal on üks hääl ja et seda kasutada, tuleb end valijaks registreerida. 2007. aastaks loodeti registreerida kõik üle 18-aastased. Sel aastal korraldas valitsus valijate registreerimise kampaania. Loodeti registreerida 300 000 uut, esmakordset valijat. Registreeritute arv kasvas visalt, mistõttu registreerimisperioodi pikendati 5. juulilt 22. juulini. Kuigi kampaanias kasutati mobiilisõnumeid ning muid moodsaid ja noortepäraseid sideviise, pole uute registreeritud valijate arv kuigi suur. Samal ajal toimusid ka meie kampaaniakoolitused.

Koolitavate hulka kuulus nii sõltumatu kui ka parteilisi kandidaate ja nende meeskondi. Lisaks pakkusime individuaalkonsultatsioone. Oma siinoleku ajal märkasime ka hõimupiire. Üha enam nägime kandidaate, kes pärit küll ühest hõimust, püüavad võita endale hääli teiselt hõimudelt. See on märk, et on aeg erakondade sünniks. Igal juhul on vaja organiseeruda. Olgu see perekond, hõim, erakond või mis tahes muu võrgustik, mina usun, et meie kampaaniakoolitusel osalejad on aru saanud, kui vajalik on organiseerumine selleks, et olla edukas. Sõnumiga kampaaniad ei olnud varem eriti populaarsed, kõik keskendus perekonnale, hõimule ja nende otsustele. Sõnum, eriti kohalikele oluline sõnum polnud nii oluline, ent see on minu arvates nüüd muutumas.

Scanpix

Jordaania kuningas Abdullah II ja kuninganna Rania ühes Ammani orbudekodus moslemite püha kuu ramadaani puhul korraldatud heategevusüritusel.

Ametlik kampaania algab pärast kandidaatide registreerimist, ja ehkki seda pole seaduses otsesõnu öeldud, peaks see juhtuma 30 päeva enne valimisi. See tähendab pärast ramadaani lõppu. Nüüd on näha, kuidas väljakuulutatud kandidaadid oma kampaaniat teevad, järgides valimisseadust ja (loodetavasti) ka meie kampaaniakoolitustel antud nõu. Valimisseadus on keeruline ja täis vastuolusid. Kuid seadus on ajutine. Seega on lähitulevikus näha, mida jordanlased oma valimiskampaaniast ja valimistest õpivad ning kuidas oma valimisseadust muudavad.

Oma koolitustel tahtsime julgustada inimesi ühiskonnaelus osalema ning püüdsime arendada uute rahvaesindajate oskusi. Me loodame, et oleme aidanud kasvatada uusi kandidaate, julgustanud neid innustama kaaskodanikke mõtlema oma ühiskonnale ja tegema seda pikas perspektiivis – sest alati on tulemas uued valimised, inshallah. ■

Tomislav Damjanović

Serbia liberaal-konservatiivse partei G17+ juhatuse liige ja kampaania juht, Serbia

Naised Jordaania poliitikas

Valimiste lähenedes saan üha enam kirju naistelt, kes osalesid minu seminaril Jordaania, on esitanud oma kandidatuuri ning usuvad, et nad on kampaaniaks valmis. See, et naised on hakanud parlamendi vastu suuremat huvi tundma, on tingitud sellest, et naiste õigustest ja kohustustest moodsas ühiskonnas ollakse nüüd rohkem teadlikud. Ma näen selles Jordaania naiste kui seni tähelepanuta, ent sageli paremini haritud ühiskonnasoovi toetada habrast demokraatiat Lähis-Idas. Kindlasti on siin suur mõju kuninganna Rania kui moodsa Jordaania sümbolil.

2007. aastal kandideeris parlamendi kuuete „naiste kohale” 199 naist. Praegu on oma kandidatuuri esitanud 47 naist. Usutavasti on 6. oktoobriks, kui lõpeb kandidaatide registreerimine, naiskandidaatide arv ületanud 2007. aasta kandideerijate arvu ja jõuab 300ni.

Põhiprobleem naiste valimisel seisneb praegu kehtivas kehvast valimisseaduses. Kusjuures kvoodisüsteem ise ei ole paha. Jordaania kultuuri ja tavasid arvestades on kvoodisüsteem lausa kohustuslik. Probleem seisneb selles, et naiste valimise proportsionaalne süsteem soosib naisi, kes kandideerivad väikestes valimisringkondades. Juhtuda võib, et mõni naine saab parlamenti 200 häälega, kuid välja jääb teises kohas kandideerinud naine, kes saab 2000 häält. Valimisseadused ei saa valmis mõne päevaga, isegi mitte mõne kuuga. Jordaania on alles selle protsessi alguses.

Naiste edu tulevastel valimistel nõuab palju tööd. Suurim ülesanne on veenda ühiskonda, eriti naisi endid, et poliitika ei ole ainult meeste jaoks. Kui seda õnnestub teha uue parlamendi ametiaja jooksul, on Jordaania demokraatia astunud suure sammu edasi.

Uus valimisseadus

Jordanlased valivad 9. novembril 2010 oma saadikud parlamendi alamkotta, s.o Esindajatekotta Majlis al-Nuwaab'i. Valimised toimuvad korraldest valimistest aasta varem, kuna 2009. aasta novemb-

ris saatis kuningas Abdullah II eelmise parlamendi ennetähtaegselt laiali. Seda tehes palus ta valitsusel koostada uue valimisseaduse eelnõu ning läbi viia valimised, mis on erapooletud, ausad ja läbipaistvad. Kuninga ametisse nimetatud valitsus võttis ajutise valimisseaduse vastu 17. mail 2010. Kuna parlamenti polnud, on see seadus jõus ning 2010. aasta parlamendivalimised toimuvad selle järgi.

Seaduses on mitu positiivset elementi:

- Valimiskomisjonide kohtunikke ei nimeta enam justiitsminister, vaid justiitsnõukogu esimees. Kohtunikest saavad valimiskomisjonide aseesimehed. See tähendab, et ehkki piiratult, siiski tunnustatakse vajadust valimiste erapooletu järelevalve järele.

- Mandaatide arv linnapiirkondades suureneb. Isegi nelja mandaadi lisamine linnapiirkondadesse on samm selle poole, et tunnustada linna- ja maapiirkondade mandaatide erinevat kaalu.

- Naiste kvoot suureneb. Suurendatud on kohtade arvu, mille saavad endale naised, kes ei ole oma valmisringkonnas võitnud otsemandaati. Muudetud on ka kohtade jagamise valemit, et iga kubernerikond saaks parlamenti oma naisesindaja.

- Häälte lugemist saavad jälgida kandidaatide esindajad.

Seaduses on ka mitmeid puudusi ja ebakohti. Mõned näited:

- Seadus selgitab, kes ja mis tingimustel võib parlamendiliikme kandidaadiks saada, kuid jätab täpsustamata, mis dokumendid tuleb kandidaadil esitada. Ülimalt bürokraatlikus riigis, kus vajalike dokumentide esitamiseks antakse kolm päeva, võib sellest saada suur probleem.

- Suur segadus on naiste kvoodiga. Naiste valimine käib ülimalt keeruka proportsionaalse süsteemi alusel. Muud kandidaadid valitakse ju ühevoorulise enamussüsteemi järgi.

- Valimiskampaania kestab väga lühikest aega, halvemal juhul ainult 9, paremal juhul 27 päeva.

- Seadus keelab kampaania avalikes kohtades.

- Omaette nõuded on valimispäevaks. Valijad peavad valimisedelile kirjutama kandidaadi nime. Seega on peamine soovitus kandidaatidele – jagage kampaania ajal oma nimega pastakaid!

Uues valmissüsteemis on suuremate valmisringkondade sees väiksemad alamringkonnad. Kandidaat peab end registreerima ühemandaadilises alamringkonnas, kuid valijad saavad hääletada kogu ringkonda. Alamringkonnad on „virtuaalsed”, st neid ei määra geograafilised ega muud piirid. Selline korraldus mõjutab kindlasti nii kandidaatide kui ka valijate käitumist. See võib ka tekitada raskusi kandidaatide registreerimisel.

Igatahes olid erakonnad, võimalikud kandidaadid ja kommentaatorid valmissaaduses mõneti pettunud. Märgati ka positiivset, kuid paljud avaldasid arvamust, et teha tuleks veel palju ning et uues valmissaaduses magati maha mitu reformivõimalust.

Ametlikud ettevalmistused valimisteks algasid juunis. Kuna seadusega oldi rahulolematud, on siiski märkimisväärne, et valitsus teeb kõik selleks, et näidata, et tulemas on tõepoolest erapooletud, ausad ja vabad valimised. Üks esimesi samme oli vaatlejate lubamine valijate registreerimise juurde. Valitsus on lubanud, et hääletamist ja häälte lugemist saab jälgida põhjalikumalt kui 2007. aastal. Valitsus on kohtunud ka puuetega inimeste esindajatega, et hõlbustada nende osalemist valimistel. Uues seaduses ei

ole muudetud valijate registreerimist ja häälte lugemist käsitlevaid sätteid, kuid seadus jätab vabad käed nende protsesside täiustamiseks.

Kandidaadid

Kampaaniakoolitustel osales üle 530 kandidaadi ja kampaaniajuhi. Viisime 24 päeva jooksul läbi 12 koolitust kõigis valimisringkondades. Kandidaadid olid poliitikast väga huvitatud, kuid paljudel polnud mingeid teadmisi kampaaniategemisest. Lihtsad tõed, nagu valimismeeskonna moodustamine või kampaania kalendri koostamine, olid mõnele täiesti võõrad. Kõige suuremaid probleeme on oodata kampaania korraldusliku poolega. Parlamendisaadiku kandidaatide hulgas on umbes 50 kursuslast, kellel on väga hea kampaania. Olen kindel, et nad võivad pääseda parlamenti. Kampaaniajuhtide hulgast oskan kahjuks valida ainult ühe, mistõttu arvan, et tegelike õnnestujate arv ei ületa 25. Parlamendi eelmine koosseis on poliitikute mainet rikkunud, kuid ma usun, et kandidaate on seekord siiski rohkem kui 2007. aastal. Ametlikel andmetel kandideeris tookord 889 meest ja 199 naist. Julgen arvata, et seekord kandideerib 108 parlamendikohale umbes 1100 meest ja 12 kohale 300 naist. ■

Mida lubada valijale, kes niigi usub, et tema riik on parim maailmas?

Berit Teeäär

... igatahes mitte suuri muutusi. Obama lipukirjaks olnud ning mitmetes riikides üle võetud „Change” Rootsis ei töötaks. Juba aastaid kinnitavad uuringud, et rootslased muutusi ei soovi. Septembris toimunud valimiste eel oli absoluutne enamus kindlal arvamusel, et kuningriik liigub niigi õiges suunas.

Miks peakski üha kasvav keskklass toetama näiteks sotside ettepanekut, mille kohaselt tuleks seni majapidamisteenustele kulutatud märkimisväärselt summadelt saadav 50% maksusoodustus asendada metroojaamades paiknevate teeninduspunktidega, kuhu perenaistel on võimalik hommikul tööle minnes oma must pesu (ja ka lapsed) üle anda. Eesti kontekstis meenub, miks projekteeriti sügaval nõukogude ajal Mustamäe korteritesse imepisisikesed köögid, – sest kes siis kodus süüa teeb, kõigile on töölissööklad!

Tõesti, Moderaatide nime kandvatel Rootsi konservatiividel, keda juhib sarmikas 45-aastane peaminister Fredrik Reinfeldt, läheb hästi keskklassi ja naissoost valijate hulgas ning väljaspool suurlinna. Majanduskriisiga edukalt toime tulnud riigi populaarseim minister on rahandusminister Anders Borg, kes on südameasjaks võtnud ka jahimeeste õigused – rootslastele hingelähedase küsimuse. Rõhutatud tolerantsus, multikultuursus ja liberaalne immigratsioonipoliitika on heaolu-Rootsi loomulik osa. Paraku ei sümboliseeri oma riiki maailma parimaks pidav lapsehoidja- ja aednikuteenust kasutatav kõrgelt haritud ja -palgatud tolerantne rootslane ühiskonna tervikut. Nii mõistsid ka Moderaadid seitse aastat tagasi hästi, et pealtnäha vaid keskklassiga samastudes ei õnnestu neil Rootsi Sotsiaaldemokraatliku Tööpartei 1994. aastast alates kestnud võidukäiku murda.

Sinine on uus punane

Rootsis toimuvad iga nelja aasta tagant kolmed valimised korraga – kohalikul-, regionaalsel- ja parlamendivalimised.

Teiko Lukmann

Autor päev enne valimisi Moderaatide valimispunktis kampaanias osalenud vabatahtlikega vestlemas.

Sellest korraldusest võiks ka Eesti eeskuju võtta. Kuid ilmselgelt prevaleerivad suures meedias ja avalikes aruteludes üleriigilised küsimused. Raske on leida maad, kus viimaste valimiste keskseks teemaks poleks olnud töö ja töökohad. Nii ka Rootsis. Juba 2006. aasta valimisteks oli Uute Moderaatide retoorika kardinaalselt teisenenud, pakkudes muutust rootslaste jaoks parimal võimalikul moel – järjepidevuse ja stabiilsuse kaudu, kuigi väikese vindiga. Sõnum „Rootsi vajab uut tööparteid” lõi seni vasakpoolseid toetanute rivi kõikuma ning sotsidelt võeti otse üle umbes 150 000 valijat. 2010. aasta sõnum oli veelgi jõulisem – „Moderaadid on uus tööpartei”.

19. septembril sai sotsiaaldemokraatlik erakond kibestunud Mona Sahlini juhtimisel suurima kaotuse osaliseks pärast Esimest maailmasõda. Alliansi nime alla koondunud parempoolne koalitsioon (konservatiivid, liberaalid, keskpartei ja kristlikud demokraadid) sai aga rahvalt mandaadi teiseks järjestikuseks ametiajaks – esmakordselt Rootsi ajaloos. Moemaailma klassikat parafraseerides – sinine on uus punane. Kaotajate poolele jäid ka endised kommunistid – Rootsi Vasakpartei, kelle kaasamist puna-rohe-

lisse valimiskoalitsiooni peeti sotsiaaldemokraatide üheks tõsiseks komistuskiviks. Vaatamata sellele, et viimased moodustavad 349-kohalises parlamendis endiselt suurima fraktsiooni (112 sotsid vs. 107 moderaadid), pole neil juba teist korda valitsuskoalitsiooni moodustamiseks piisavalt tugevaid partnereid.

Puhkevad pungad parteimaastiku äärealadel

Viimaste valimiste taustal ilmneb veel üks oluline nähtus mitte ainult Rootsi, vaid ka mujal Põhjamaade ja Lääne-Euroopa poliitilisel maastikul. Mida „pehmemaks” muutuvad traditsioonilisel sotside vastaspoolusel tegutsevad paremerakonnad nii oma poliitilises retoorikas kui ka programmides, seda rohkem koonduvad parteid poliitilise spektri keskmesse ning see annab omakorda võimaluse uute pungade puhkemiseks vabaks jäänud äärealadel.

Võib öelda, et Rootsi pidas lihtsalt kõige kauem vastu. Nende pung – tegelikult juba 1988. aastal asutatud ja sinilille logo kandev erakond Rootsi Demokraadid – puhkes nendel parlamendivalimistel, ületades neljaprotsendilise künnise esimest korda. Valimisstatistikat vaadates

Scanpix

Teiseks ametiajaks mandaadi saanud Rootsi valitsuse liikmetel on põhjust naeratada, sest viimase nelja aasta töö on andnud hea tulemuse – Maaailma Majandusfoorumil andmetel on Rootsi majandus konkurentsivõimelt Šveitsi järel teisel kohal. Esireas vasa-kult Keskpartei esinaine Maud Olofsson (ettevõtluse- ja energiaminister), peaminister Frederik Reinfeldt, Liberaalse Rahvapartei esimees Jan Björklund (haridusminister) ning kristlike demokraatide juht Göran Högglund (tervishoiu- ja sotsiaalminister). Tagareast “valvab” valitsuse tegevust välisminister Carl Bildt, Moderaatide eelmine peaminister aastatel 1991-1994.

on nad oma toetust alates asutamisest regulaarselt kasvatanud, tõustes juba üheksakümnendate algul sammhaaval kohalikesse volikogudesse. Spektri paremal või vasakul serval toimetavate ülejäänud erakondade (näiteks trotskistide) toetust iseloomustavad vaid kümnedik- ja sajandikprotsendid.

Nii meedia kui ka teiste poliitiliste jõudude loodud müüt kujutab Rootsi Demokraate ja nende toetajaid kui ideoloogilisi rassiste, immigratsiooni kinnismõttest vallatud vihaseid noori mehi (erakonna esimees on parlamendierakondade juhtidest noorim), kellega ülejäänud erakonnad on koostöö välistanud. Väidetavalt heideti tõelised ekstremistid erakonnast välja juba üheksakümnendatel ning demokraatide taga on tegelikult usna tavalised pettunud valijad, kes on esindatud kõigis vanuserühmades ning huvitatud enamasti samadest teemadest kui iga teise eri erakonna valijad. Seekordsetel vali-

mistel tabasid Rootsi demokraadid naelapea pihta, maalides rahutuks muutunud valijaskonnale pildi Rootsi kuldajast – 50ndate ja 60ndate aastate tulevikust kantud healuühiskonnast, n-õ ühtsest riigist, mille taaselustamiseks pakub erakond immigratsioonipoliitika karmistamist. Suurima pahameelepuhangu põhjustas Rootsi demokraatide edu nende oma rahva hulgas – paremäärmuslased ja populistid – selle hinnagu annavad rootslased Rootsi kontekstis. Aeg näitab, kas ja milliseks kujuneb uuele positsioonile tõusnud erakonna mõju edaspidi.

Populaarne ja majanduskriisiga hästi toimene tulnud koalitsioon Frederik Reinfeldti ja „uue tööpartei” juhtimisel kaotas küll uustulnukate tõttu absoluutse enamuse, kuid jätkab alates 5. oktoobrist Rootsi valitsemist, hoides „maailma parimat riiki” stabiilselt edukal suurte muutusteta kursil. ■

Esimene parlamendi-laadne kogunemine Rootsis toimus 1435. aastal Arbogas.

1527. aastal kutsus kuningas Gustav Vasa kokku esimese assamblee erinevate ühiskonnaklasside esindajatest.

Terminid ‘Riksdag’ (Riigipäev) kasutati esimest korda 1540ndatel aastatel.

Kahekojaline parlament asutati 1865. aastal.

Üldine ja võrdne hääleõigus meestele ja naistele kehtestati 1919. aastal.

1971 asendati kahekojaline parlament ühekojalisega.

2010. aastal valitud noorim parlamendisaadik on sündinud 1988. ja vanim 1933. aastal.

349 kohalises Riksdagis on täna 55 protsenti mehi (192 saadikut) ja 45 protsenti naisi (157 saadikut), nende hulgas

10 Johanssoni, 8 Andressoni, 8 Nilssoni ja 6 Karlssoni nimelist saadikut. ■

Külalise pilguga USAst

Tunne Kelam

Euroopa Parlamendi ERP fraktsioon, Eesti

Augustikuu kolm puhkusenädalat veet-
sime koos abikaasaga Virginia osariigi
lõunaservas. Saime jälgida Ameerika elu
rohujuuresandil, rääkides inimestega,
keda võis kohata naabriõuel, poes, möö-
dasõitvas paadis, ehitustöödel, talusaadu-
si müümas, kirikus ja pangas, postkontor-
is, arsti juures või raamatukogus.

Üldmulje maailma võimsamast demo-
kraatiast ning Lääne kaitseüsteemi
alustalast on muret tekitav. Mure väl-
jendub ka ameeriklaste endi hoiakutes
ja hinnangutes. Ühiskond näikse olevat
sügavamalt lõhenenud kui teadaolevas
minevikus. Paari aasta eest meteorina
tõusnud Illinoisi poliitiku Obama – veel
pooltoore, alles oma esimest mandaati lä-
biva senaatori triumf mitte üksnes vaba-
riiklaste, vaid ka demokraatide etablee-
runud ladviku üle oli kantud lubadusest
teostada „muutus”. Kahe aastaga on suu-
rest lootuspuhangust jäänud järele valdav
pettumusäng. Mida suuremad lubadused
ja lootused, seda suurem on pettumus...

Riigi võlakoorem

Ameeriklaste teadvusse jõudnud rusu-
vaid paineid suutis emotsionaalne, kuid

Erakogu

*President Dwight D. Eisenhower, taamal
monumendi põhiosa.*

sisutühi võlusõna „muutus” vaid kos-
meetiliselt varjata. Esimene mure on riigi
võlakoorem. On arusaadav, kui seda
muret väljendasid maikuusel Europarla-
mendi ja USA Kongressi Madridi koh-
tumisel vabariiklastest kongresmenid.
Kuid kui meie paadisillast hommikul
kanuuga möödasõite vanahärra tähen-
dab, et „See president kulutab raha nagu
purjus madrus sadamas,” siis tekib asjale
teine dimensioon. Hinnanguliselt 11-tril-
joniline, USA ajaloo rängim riigivõlg
on teadvustunud kodaniku tasandil. See
teadmine suretab lootuse, et Obama suu-
rejoonelistest subiidiumidest majanduse
elavdamiseks ning tervishoiu reformimi-
seks võiks reaalset tulu tõusta. On ju töö-
puudus 2010. aasta sügiseni püsinud üha
10% tasemel. Kodumaise autotööstuse
turgutamiseks 2009. aastal teostatud val-
itsuse kampaaniast „Cash for Clunkers”
(sularaha romude vastu), mis kulutas eel-
arvest mitmeid miljardeid, ei siginenud
majanduse elavnemist. Naljahammaste
võitel aitas vanade romude äraandmine
vabaneda paarist miljonist autode peale
kleebitud Obama-reklaamist. Ameerik-
laste mure oma riigivõla pärast paistab
teravam kui eurooplastel. Vaatamata
tarbimiskultuurile on USA kodanik har-
junud ise vastutama ja pigem riigi eest
mõtleva, samas kui eurooplane (eriti
lõuna-eurooplane) tavatseb oma riigile
esmajoones pretensioone esitada. Ameer-
rikas kõneldakse sellest, millise koorma
asetab praegune võlg ja jooksvate kulu-
tuste suurenemine meie lastele ja laste-
lastele, ning murtakse pead, mis nemad
peaksid 10–20 aasta pärast peale hak-
kama. Uus on veel tõsiasi, et välisvõlg
moodustab üldisest võlakoormast esma-
kordselt peaaegu poole – 45%. Välisvõla
suurusaldajateks on kolm riiki – Jaapan,
Hiina ning Saudi Araabia, kelle suhtes
USA välispoliitika paratamatult peab
olema ettevaatlikum ja pragmaatilisem.

Meeleolude muutusest kõnelevad kas
või suveniiripoed Dullesse lennujaamas.
T-särkide „I still believe” kõrval ripuvad
särgid, mis kuulutavad: „Don’t blame me
– I didn’t vote for this change” (ärge süü-
distage mind – mina ei hääletanud sellise
muutuse poolt) või „I love my country
but the Government scares me” (ma ar-

mastan oma maad, kuid valitsus hirmu-
tab mind). Ühel särgil küsib säravalt nae-
ratav eelmine president George W. Bush
„Do you miss me yet?” (kas tunnete mi-
nust juba puudust?).

Illegaalne immigratsioon

Teine suur probleem, mida enam igno-
reerida ei anna, on illegaalne immigrat-
sioon. Ebaseaduslikult riiki sisenenud
asukate arvu USAs hinnatakse vähemalt
12 miljonile. See on tekitanud küsimu-
se inglise keele valitsevast seisundist
tulevikus – isegi Washington DCs on
hispaaniakeelsed kaubasildid ja info-
lehed muutunud vaat et reeglilik. Suve
keskseks teemaks oli Arizona osariigis
vastu võetud immigratsiooni karmistav
seadus, millele andis oma toetuse tublisti
üle kahe kolmandiku kodanikest. Taus-
taks oli usu kadumine võimalusse, et
uus president võtab midagi tõhusat ette
osariigi piiri kindlustamiseks Mehhiko-
ga. Füüsilise tõkkepiirde ehitamine piiril
on teostatud vaid kolmandiku ulatuses;
ülejäanud lubati kompenseerida „vir-
tuaalse tara” rajamisega, kuid sisemaise
julgeoleku osakond kaotas varsti huvi ka
selle surrogaatlenduse vastu. President
Obama olevat pihtinud Arizona vabariik-
lasest senaatorile Jon Kylile, et ta ole-
vat vasakpoolsete tugeva surve all ning
väljendanud muret, et kui piiri kindlus-
tamise programm Mehhiko vastu lõpule
viia, siis kaotavat vabariiklik opositsioon
huvi tulevase immigratsioonisüsteemi
reformi (loe: illegaalsete immigrantide
amnesteerimise) vastu. Olukorra muutis
Valge Maja jaoks hoiatavaks aga tõsiasi,
et Arizona seadusalgatus leidis järgijaid
veel 17 osariigis, mistõttu Obama ad-
ministratsioon algatas omakorda hagi
Arizona osariigi vastu ning juuli lõpus
peatas USA ringkonnakohtunik Susan
Bolton ajutiselt kohaliku immigratsioo-
niseaduse teravamate osade jõustumise.
Osariigi kuberner Brewer apelleeris see-
peale USA Ülemkohtule, kes tõenäoli-
selt võib hakata kaebust käsitlema selle
põhimõttelise tähtsuse tõttu. Asi pole ju
lihtsalt keskvoimu ja osariikide õiguste
tasakaalus, vaid milleski olulisemas –
kas demokraatlikus süsteemis saab olla
õigustatav see, et keskvoim astub kohali-

Scanpix

California linn San Ysidoro USA–Mehhiko piiril. President Barack Obama on tugevdanud piirivalvet enam kui tuhande rahvuskaartlasega, saavutamaks paremaid tulemusi illegaalse immigratsiooni ja narkokaubanduse kontrolli alla võtmisel.

ke elanike suure enamuse vastu, olgu siis poliitilise korrektsuse või mõnel muul ettekäändel?

Sallivuse sildi all

Kolmandaks teravaks vaidlusteemaks on usulis-ideoloogilised vastasseisud. Käesoleval suvel keskendus poleemika uue 13-korruselise islami kultuurikeskuse rajamise kavale New Yorgi südamesse, vaid kaks kvartalit eemal endisest Maaailma Kaubanduskeskusest. Küsimus pole selles, et New Yorgis ei tohiks olla mošeesid – neid loendatakse seal juba kümnetes, kui mitte sadades. Kuid nn Cordoba House, kuhu kuulub muidugi ka mošee, tahetakse rajada hoone asemele, mis sai kahjustatud 2001. aasta 11. septembril islami terroristide rünnakus. Rünnaku kümnenda aastapäeva tähistamine toimub tuleval aastal ning selleks ajaks peaks valmima ka kavandatav islamikeskus. Projekti vormiline juht Feisal Abdul Rauf on tuntud ja hea reputatsiooniga imaam, kes on selgelt hukka mõistnud terrorirünnakud ning reklaamib

oma algatust kui sallivuse edendamise ja islami kultuuripärandi väärtustamise projekti. Ometi pole need Raufi 4 miljonit, mille eest osteti ära endine maja, ega pole temal ka 100 miljonit kultuurikeskuse rajamiseks. Paljud ameeriklased kahtlustavad, et projekti algatajate raudkindel nõue ehitada Cordoba House just rünnakus pihta saanud maja asemele on kooskõlas islami traditsiooniga püstitada lahingupaikadesse võidu tähisena mošee. Miks nõuavad moslemid, kelle usu nimel terroristid New Yorgi massimõrva sooritasid, et nende sümbolid oleksid eksponeeritud peaaegu et tragöödia südames? 68% ameeriklastest peab sellist algatust ohvrite mälestusele solvavaks või vähemasti ebasündaiks. Esindajatekoja endine spiiker Newt Gingrich iseloomustas mošee projekti kui Ameerika eliitide arguse, passiivsuse ja ajaloolise võhiklikkuse proovikivi. Mis kasu on protestidest? 3. augustil kõrvaldas New Yorgi City planeerimiskomisjon viimase tõkendi ehitusloa andmisele, tehes otsuse, et islami projekti poolt ostetud hoone, mida kavatakse lammutada, ei kvali-

fitseeruvat arhitektuurimälestiste hulka. Ning 13. augustil Valges Majas islami paastukuu ramadaani lõppemise puhul antud õhtusöögil katkestas president Obama oma vaikimise, toetades avalikult Cordoba House'i ideed. Projekti keelustamine õnnestaks presidendi sõnul USA usaldusväärset usuliste töekspidamiste vaba praktiseerimise kaitsjana. Aga ikkagi, kas tõesti ei võiks sallivust kuulutatult projektilt soovida kodanike enamuse suhtes niipalju respekti, et rajada oma keskus kuhugi mujale, näiteks kilomeeter eemale?

Uuele Ameerika administratsioonile näikse muutuvat pea iseloomulikuks rahva arvamuse ignoreerimine. Seda võis kogeda veidi teistsuguses kontekstis kohalikul tasandil. Virginia lõunaosas asuva Bedfordi linnakese äärel on rajatud kodanikualgatusega suurejooneline 1944. aasta Normandia dessanti tähistav memoriaal, mälestamaks Bedfordist pärit sõdurite suurt hulka dessandis langenute hulgas. Memoriaalpargi lõpus asuvad liitlasriikide juhtide ja väejuhtide

Scanpix

Demonstrandid protesteerimas islami kultuurikeskuse ja mošee rajamise vastu New Yorki terroririnnakus hävitatud Maailma Kaubanduskeskuse vahetusse naabrusesse.

pronksbüstid. Möödunud aastal aga kukkus sellesse harmoonilisse ansamblisse tõrvatilk. Nimelt otsustas memoriaali nõukogu lisada maailmasõja juhtidele Stalini kuju. Järgnev protestilaine ulatus kaugele üle USA piiride. Paide-suurune provintsilinnake sai rahvusvaheliselt tunnuks. Protestiallkirju 20. sajandi suurima massimõrvari austamise vastu andsid isegi Europarlamendi liikmed. Oli ilmselge, et rõhuv enamus Stalini kuju lisamist ei poolda ning peab seda tema ohvrite mälestuse rüvetamiseks. Ka argument maailmasõja juhtide kogu esinduslikkusest pole veenev, kuivõrd memoriaal mälestab Normandia dessanti, millega Staliniil polnud mingit pistmist. Ometi sai ideest reaalsus ning Stalini kuju jõudis juunis 2010 maailmasõja võitjate sekka. Memoriaali nõukogu jäi kurdiks loendamatu teate protestidele ja on ühtlasi keeldunud avaldamast Stalini kuju annetaja nime ja annetatud summat. Tedaolevalt on memoriaal rahalistes raskustes. Kas võib koguni oletada, et Stalini mälestuse väärtustajad ei piirdunud vaid diktaatori kuju kinnimaksimisega, vaid tehing toimus laiemal alusel, mis tähendaks

memoriaali pikaajalist sõltuvust neostalinlikest jõududest? Elavalt meenus aeg paarikümne aasta eest, mil oli vaja kasutada kõiki võimalusi, et selgitada Eesti vabadustaotlusi ning Nõukogude Liidu olemust. Kõik kohalikud kontaktid said nüüd poliitilise lisavärvingu. Küsisime virsikuid müüvalt farmeripaarilt, pangatellerilt, kunstipoe müüjalt ja paljudelt teistelt nende arvamust. Praktiliselt kõik olid seisukohal – selle mehe kuju ei kuulu siia. Mari-Anne tütar, kes oma perega elab Bedfordi lähedal, osales kahe väikese lapsega juba enne meie saabumist protestimeeleavaldusel. Tema sõnum seal oli: minu vanavanemad põgenesid USAsse massimõrvar Stalini eest ning selle mõrtsuka austamine võrdub minu vanavanemate mälestuse rüvetamisega. Sõitsime memoriaali sissekäigu juurde, kus asub linnakese infokeskus ja kassad. Mari-Ann tegi näo, et tahaks piletit osta, kuid küsis enne, kas Stalini kuju on ikka veel seal. Jaatava vastuse peale ta teatas, et ei pea võimalikuks seda kompleksi külastada enne, kui terrorist Stalin on sealt kõrvaldatud. Kaks naisametnikku paistsid olevat vähemasti argumendile

avatud, noorem meesametnik aga kuulutas, et uus kuju on kõvasti aluse külge kinnitatud ning sinna ta ka jääb – asjata on oodata selle eemaldamist.

Üllataval kombel saabus hiljuti teade, et seltimeses Stalin on oma uuelts kõvasti kinnitatud aluselt siiski kõrvaldatud ja lattu paigutatud. Memoriaali presidendi Robin Reedi sõnul olevat tekkinud vajadus memoriaali ümberplaneerimiseks ning aastal 2011 asuvat selleks tööle nõuandev kogu. Stalin koos Hiina juhi Chiang Kai-shekiiga kolis lattu 4. oktoobril, jõuludeks pidavat neile järgnema teine paar – Franklin Roosevelt ja Winston Churchill. Senise asupaiga säilitab vaid triumviraat Harry Truman, Charles de Gaulle ja Clement Attlee. Kas on tege mist looritatud järeleandmisega avalikkuse survele, selgub tulevikus. Siiski on seegi lootustandev signaal, et Ameerika ühiskond on säilitanud elujõu ja usu kodanikualgatusse. ■

 ERP fraktsioon

Läti valimiste õppetunnid

Marko Mihkelson

Riigikogu liige, Euroopa Liidu asjade komisjoni esimees

2. oktoobril peetud Läti parlamendivalimised olid meie lõunanaabritele ühed oodatumad alates nende taasiseseisvumisest. Keerulised majandusolud, lahkuva parlamenti ebapopulaarsus ning elanike vähene usk Euroopa Liitu löid eeldused väga põhimõteteliseks valikuteks.

Suuremas plaanis oli valikuid kaks. Esimeseks ja peamiseks nendest oli Läti majanduse jätkusuutlikkus. Kas jätkata väga karmide majandus- ja rahanduspoliitiliste otsustega, mis sisaldaksid ka rahvusvaheliste kreditoride ees võetud kohustusi, või külmutada võlamaksed ning eelistada populistlikku poliitikat?

Teiseks ja pikemas perspektiivis veelgi olulisemaks küsimuseks tõusis valimiste eel Läti üldine rahvusvaheline suundumus. Kas jätkata sügavat integratsiooni Lääne organisatsioonides nagu Euroopa Liit ja NATO või hoopiski tõmmata virtuaalset käsipidurit ja otsida uusi võimalusi idanaabril Venemaalt.

President Valdis Zatlers tegi enne valimisi oma otsuse päris ühemõtteliselt teatavaks. Tema toetuse uue valitsuse moodustamisel pidi saama see poliitiline jõud või liider, kes jätkab Läti huvide edendamist Euroopa Liidus ja NATOs ning täidab Rahvusvahelise Valuutafondi ees võetud kohustusi.

Valimispäev näitas, et Läti kodanikud pole oma tuleviku suhtes sugugi ükskõiksed. Kuigi valimisaktiivsus (62%) võinuks olla kõrgem, näitasid tulemused selget toetust senise, paremsentristliku poliitika jätkumisele. Täpsemini öeldes osutus valimiste personaalseks võitjaks tagasihoidliku olekuga peaminister Valdis Dombrovskis.

Kuigi mõned poliitilised jõud võisid panna Dombrovskise malbusele ning seeläbi ka vähestele karismaatilisele, jäid nad selgelt valimispäeval kaotajaks. Peamiselt Vidzeme ja Zemgale häältega võttis Dombrovskise juhitud valimisliit

Scampix

Läti keerukates oludes toimunud parlamendivalimiste tegelikult võitjaks oli senine peaminister Valdis Dombrovskis, kellel tuleb väga vastandlikest jõududest moodustada ka uus valitsus.

Ühtsus selge võidu kõigi konkurentide ees. Nad võitsid 33 kohta 100st.

Kui veel valimiste eel pakuti võitu venemeelsele Koosmeele Keskusele, siis lõpuks jäi nende saagiks 29 mandaati. Võib-olla valimiste üheks suurimaks üllatajaks oli Ventspilsi kõmulise linna pea Aivars Lembergsi juhitud roheliste ja põllumeeste liidu 22 kohta. Selle edu taga oli suuresti Lembergsi isiklik populaarsus, vaatamata asjaolule, et tema suhtes on menetluses kriminaalsüüdistused.

Muu hulgas näitasid Läti valimised seda, kui erinevad on kaks naabrit. Läti on praegu poliitiliselt palju hapram kui Eesti. Kui meil on viimastel aastatel välja kujunenud tugevad maailmavaatelised erakonnad ning parlamendivalimistel ei saa osaleda valimisliidud, siis Lätis on kõik vastupidi. Parteid on nõrgad või mõjutatud oligarhide huvidest ning seega osalesid valimistel vaid liidud. Kas liidud jäävad püsima või killustavad huvid koostöö, näitab aeg.

Eestis ei ole täna ka mõeldav, et meil kujuneks valik Ida ja Lääne vahel. Pigem vastupidi. Eurole üleminek on Eestis sildumaks veelgi kindlamini läänemaailma otsustusahelaga. See on esimene kord, kui Eesti, Läti ning ka Leedu on oma arengutrajektoril võtnud sisse eri suunad.

Kuid vaatamata sellele on Läti meile väga oluline naaber ja partner Euroopa Liidus ning NATOs. Seetõttu on väga hea meel, et meie sõsarparteid suutsid valimistel võita ning seega kindlustada Läti üheshingamine oma põhjanaabriga. ■

Horvaatia – uue laienemismudeli näidisjuhtum

Lada Jurica

*Euroopa Parlamendi ERP fraktsiooni
Horvaatia pressinõunik*

Kui Horvaatia alustas liikumist ELi suunas, oli Euroopa ajaloolise idasuunalise laienemise suhtes optimistlikult meelesstatud. Sellest ajast on palju muutunud, kaasa arvatud ELi enda suhtumine laienemisse. Euroopa ajalooline taasühinemine on üldjoontes lõpuni viidud, külma sõja järgne arhitektuur paigas ning mõtted edasise laienemise suhtes kuju võtmas.

2004. aasta laienemist kirjeldati kui kokujõudmist, laienemine oli kokkukuuluva kokkutoomine. Sellega ei taha ma öelda, nagu poleks 2004. aastal ühinenud kümme riiki oma ühiskondi muu hulgas ELi liikmesuskriteeriumidele vastamiseks suuresti muutnud. Kuid 2004. aasta laienemine toimus üldise optimismi õhkkonnas – nii ELis kui ka uustulnukate seas. Võib-olla veelgi olulisem on, et kumbki pool tunnetas ühist vastutust selle ees, et viies laienemising läheks edukalt (sh Bulgaaria ja Rumeenia hilisem ühinemine).

Praeguse laienemisprotsessi poliitilised alatoonid on teistsugused kahel põhjusel. Esiteks ei ole ajalooline imperatiiv enam sama tugev, olgugi et ELis ei toimu mingit vaidlust selle üle, kas Kagu-Euroopa riigid peaksid Euroopa Liitu kuuluma või mitte. Teiseks peavad liikmesriigid majanduskriisi olukorras oma rahvale laienemist „müüma”, jätmata kahtluse varjugi selles, et uus riik on liikmeks saamiseks täielikult valmis. Kõige sagedasem lause, mida kandidaatriigid neil päevil ELi esindajatelt kuulevad, on: „Nüüd on teie käik”.

EL on rõhutanud laienemise tehnilist laadi, kehtestades igas läbiräägitavas valdkonnas vahe-eesmärgid, mis toimivad range ja tõhusa kontrollimehhanismina, et tagada liikmekriteeriumide täitmine. Ainult neid vahe-eesmärke täites saab läbirääkimistega edasi minna.

Horvaatia on esimene riik, kes peab ELiga läbirääkimisi uues poliitilises õhustikus ja uue tehnilise mudeli alusel. Mitmeski mõttes oleme näidisjuhtum. Kui Horvaatia saavutab edu, on see märk ELi soovist laieneda. ELi osana tugevdab

Horvaatia ELi positsiooni piirkonnas, mis siiani ootab, et EL tegutseks seal stabiliseeriva jõuna. Lisaks saab Horvaatiast teiste Kagu-Euroopa riikide jaoks eeskuju, mis näitab, kuidas reformidele pühendumine ja rangete tingimuste täitmine toob tulemuste.

Praegu on Horvaatia oma ettevalmistustega lõpusirgel. Kui reformid samas tempos jätkuvad, loodab Horvaatia, et ühinemisläbirääkimised lõpevad Ungari eesistumise ajal 2011. aasta esimesel poolel, kui Horvaatia peaminister Jadranka Kosor ja ELi 27 liikmesriigi liidrid kirjutavad alla Horvaatia ühinemislepingule.

Mida see Horvaatia jaoks tähendab? Nagu nii mõnegi 2004. aastal ühinenud riigi puhul, saab Horvaatia jaoks ELiga ühinedes ring täis: iseseisvuse saavutamiseks oma riigi ülesehitamiseni ja sealt võrdväärseks partneriks. Oma allkirjaga tunnistavad 27 Euroopa riigijuhti, et Horvaatia on võrdne võrdsete seas. Sellega algab uus peatükk Horvaatia ajaloos. ■

Turistid Rooma amfiteatris Horvaatias Pula linnas. Aastatel 27–68 eKr ehitatud amfiteater on üks kuuest suurimast säilinud Rooma amfiteatrist.

Lõpp Moskva eristaatusele: Euroopa ei vaja Venemaad

Refereeris Tiit Matsulevitš

Käesolev sügis võiks Euroopa ülesehitusele pakkuda mõndagi üllatavat. „Venemaa suudab NATO-le uue hoo anda,” kirjutas äsja üks nimekas Saksa välispoliitikaekspert. Ta pole ainus, kes Moskva kutsumisele alliansi liikmeks tõsimeeli tuge teeb, laskmata end segada ka sama kirjatüki tõdemusest, et Vene diplomaatia „eesmärk on endistviisi lääneriikide liidu halvamine”. Realistlik diagnoos ja kuraasikas ravi – kuidas need kokku sobivad? Kas meie Vene-pilt ikka vastab tegelikkusele? See on tänavuse sügise teema. NATO töötab välja oma uut strateegiat, päevakorral on Venemaa astumine WTOsse, Euroopa Liit peab selgusele jõudma, kas „moderniseerimispartnerlusest” Venemaaga või „idapartnerlusest” Ukraina ja teiste naabritega saab asja. Panused on suured – teemavalik ulatub energiajulgeolekust viisavabaduseni, millest saaks osa 200 miljonit idaeurooplast.

Samal ajal on Vene-diskursus Saksamaal kuhtunud, kammisetud eksitavast poliitkorrektsusest rohkem kui kunagi varem Nõukogude Liidu lagunemisest alates. Toona kasutas ekskantsler Helmut Schmidt ilustamata väljendit „rakettidega Ülem-Volta”, iseloomustamaks uut Venemaad kui mõjuta, ent hambuni relvis väikeriiki. Täna ei sõandaks keegi nõnda öelda. Kuid mis on selles riigis seitsaastik muutunud?

Kuulates Venemaa lõimijaid jääb mulje, et meil on tegu tuleviku majandushiiuga, sakslaste seisukohast pea ideaalse partneriga. On vaja teravat silma, nägemaks neid komplekse, soove ja kujutelmi, mis sellist seisukohta toetavad. Kaks kompleksi on Saksamaal sügavalt juurdunud: süü- ja vastutustunne viimasest ilmasõjast ning kaastunne venelastele „impeeriumi kaotuse” pärast. Jääb vaid mõistatada, miks tuntakse seda vastutust ennekõike Venemaa, ent mitte Ukraina ja Valgevene kui sõjast palju hullemini räsitud riikide ees.

Mõistusevastane on, miks meie „Venemaa-tundjad” Moskva postimperiaalsetele traumadele kaasa kannatavad, mõistmata nende rahvaste valusid, kes Nõukogude imperialismi ohvritena seda taaka tänini taluma peavad. Majanduses aga varjutavad arusaamist käegakatsutavad huvid. Isegi vilunud välispoliitikut imestavad kuuldes, et Venemaa kui kaubanduspartner on Saksamaa jaoks olnud läbi aastate samas suurusjärgus Tšehhi Vabariigiga, aastal 2009 aga juba tollest tagapool. Kui gaasi- ja naftatarneed maha arvata, võiks rahumeeli öelda: Saksa-Vene kaubandus ei kujuta endast midagi märkimisväärset. Ometi on laenu-tagamisfirma Euler Hermes Saksamaa valitsuse ülesandel 1991. aastast alates aidanud Venemaad ekspordikrediidigarantiidega rohkem kui mis tahes muud riiki maailmas. Poliitiliselt suunatud miljardisüsteide kasutegur on olnud haletsusväärne.

Saksamaa poliitika Ida-Euroopas ei ole „Russia first” (esmlt Venemaa), vaid „Russia only” (ainult Venemaa). Poliitilise otsusega rajatav Nord Stream kui hääminguallikas veel pikaks ajaks on siinkohal vaid üks näide. Muidugi ka seetõttu, et töötatud riskihajutuse asemel tekitab see toru energiamajanduses risti vastupidise olukorra. Sel taustal pole ka imestada, kui Vladimir Putin lavale ronib – nagu kolme aasta eest Münchenis – ning ülbelt kuulutab, et Venemaa ei vaja Euroopat ja võib minna oma teed. Bluff missugune! Tegelikkus näitab pigem vastupidist. Venemaa vajab Euroopa Liitu palju enam kui too Venemaad. See tõsiasi annab ELi riikide kätte mõjuhoo-va, kuid kindlasti mitte Venemaa sisevalikute suhtes: Lääne võime mõjutada Vene võimurite mõtteviisi pole ial pärast 1991. aastat olnud nigelam kui täna. Riigi poliitilise kultuuri süvahoovusi ei suuda ümber suunata ei lennujaama-diplomaatia ega miljardilaenuid.

Kuid seal, kus Venemaa käitumine teisi lööb – olgu siis meie vahetus naabruses Moldovas, kuhu Moskva oma armee on

maha unustanud, või meie endi poolt ter- vikuks tunnistatud Gruusia piirides, kus ta uusi sõjaväeosi rajab – seal suudaksid eurooplased selgeks teha, kuidas sobib end ühiskodus ülal pidada ja kuidas mitte. Jõudu neil selleks on. Kas sellega liitub ka poliitiline tahe, näitavad lähemad kuud.

Allikas: “Die Welt” 24.09.2010 (juhtkiri)

Dr Gerhard Gnauck (1964), Saksa poliitoloog ja ajakirjanik, studium Mainzis ja Berliinis, doktoriväitekiri „Parteid ja rahvuslus Venemaal”, 1995–1998 Frankfurter Allgemeine Zeitung'i toimetaja, alates 1999. aastast Die Welt'i Varssavi korrespondent. ■

Terroristid – kes nad on ja mida nad tahavad?

Mart Helme

Terrorismivastane sõda, mille lähtepunktiks võime lugeda New Yorgi kaksik-tornide langemist, kestab juba ligemale kümme aastat. Kõige selle juures on pisut kummaline aga see, et terrorismist kui nähtusest endast on avalikkuses võrdlemisi vähe räägitud. Kohati jääb tõepoolest mulje, nagu oleks terrorism seotud vaid islami ja islamimaadest pärit immigrantidega. Nii see tegelikkuses siiski pole. Terrorism on palju laiem, mitmekihiline ja universaalsem nähtus. Viitab sellele ju kasvõi sõna „terror” isegi, mis ladina keeles tähendab hirmu ja õudust.

Tõepoolest, kui küsida, mida terroristid – kuulugu nad mis tahes organisatsiooni või rühmitusse – oma tegudega kõige otsesemalt taotlevad, siis ongi vastus üheselt selge: hirmutamist, ebakindlust, õudust, usaldamatust. Just hirmu ja ebakindluse õhustiku loomine on need vahetatud eesmärgid, mis peavad teed sillutama terroristide kaugemate, enamasti poliitiliste eemärkide saavutamisele. Terroristide korda läinud ohvriterikkad aktsioonid avaldavad nii laiadele rahvahulkadele kui ka kitsamatele poliitilistele ringkondadele masendavat psühholoogilist mõju, sundides neid nii või teisisi, isegi omapoolseid vastuaktsioone kavandades, kaitsesse.

Üldjuhul on terrorismi puhul muidugi selge, et otsest ei suuda ka kõige edukamalt ja tabatumalt tegutsevad terroriorganisatsioonid riike või ühiskondlikke süsteeme kiiresti kukutada. Seda mõistavad suurepäraselt ka terroristid ise. Sestap on nende taktika võrreldav roti omaga, kes suurt eset närib tükk-tükilt, kuni see ühel hetkel juba füüsika (ühiskonnaelu) vältimatute toimemehhanismide survele koost laguneb. Plahvatused, pommiähvatused, atentaadid, pantvangide võtmised, tulevahetused – kõik see on terroristide taktika argipäev, eesmärgiga ühiskonna turvalisus ja sidusus lagundada ning seejärel hirmunud, masenduses

ja funktsioneerimast lakkavale süsteemile oma tingimused dikteerida.

Terroriste, olgu nende tagapõhi ja eesmärgid kui tahes erinevad, ühendab igal juhul fanatism. Usuline, sotsiaalne, rahvuslik, kriminaalne – igal juhul on tegemist fanaatilisel oma eesmärgisse uskuvate inimestega, kes erinevalt tavakodanikest on valmis kõige äärmuslikumateks pingutusteks, kannatusteks ja ohverdusteks. Enamgi veel, sageli usuvad need inimesed, et ennast ja oma elu eesmärgi nimel ohverdades saavutavad nad teatud lunastuse.

Sellest fanatismist tuleneb ka suhtumine oponentidesse. Kõik, kes ei jaga fanaatikute seisukohti, lahterduvad automaatselt vastasteks, teisitimõtlejateks, uskmatuteks. Ning loomulikult võib ja peabki seesuguseid inimesi hirmutama ja ohverdama. Sealjuures võivad need ohverdavad vabalt kuuluda ka terroristide endi usu- või rahvusaaslaste hulka. Ent kuna nad saavad oma kuuluvusest „valesti” aru või ei võitle selle kuuluvuse eest piisava innukusega, tuleb neid karistamise – terrori – abil suunata ja kasvatada.

Oma tegevuse tagamiseks vajavad terroristid muidugi redupaiku, relvaladusid ja rahalisi vahendeid. See eeldab aga teatud toetust vähemalt pealtnäha seaduskuuleka elanikkonna hulgas. Kõik edukad ja pikemaajaliselt tegutsevad terroriorganisatsioonid ongi suutnud luua endale toetajate ja varjajate, aga ka rahastajate ja rahastamist varjajate varifirmade võrgustikud. Enamasti on terroristide rahastamisallikad seotud narkokaubanduse, illegaalse immigratsiooni, prostitutsiooni ja pörandaaluse relvakaubandusega, ent loomulikult eksisteerib ka „puhtamat” finantseerimist, mille taga on islamifundamentalistlikud riigid või mingit sorti fundamentalistidele kuuluvad eraärid.

Et terroristid ei tegutse vaakumis, vaid peavad pidevat võitlust eriteenistuste, politsei ja sageli ka armeedega, kannavad nad oma tegevuses vältimatult

kaotusi. Nende korvamiseks on kõigil edukatel terroriorganisatsioonidel oma propaganda- ja värbamisteenistus, värvatute kvalifitseerimiseks väljaõppe- ja treeningukeskused. Hoolimata kogu konspiratsioonist, mis terroriorganisatsioonide tegevust katab ja terroristidest sageli üksikult tegutsevate hullude või väikeste salkade mulje jätab, on suuremate terroriorganisatsioonide näol praktikas tegemist siiski pörandaaluste armeedega, mille liikmete koguarv ulatub tuhandetesse, mõningate islamistlike terroriorganisatsioonide puhul aga koguni kümnetesse tuhandetesse. Seega pole enamasti sugugi tegemist marginaalse jõuga, mille puhul võib oodata selle iseneseslikku vaibumist ja väljasuremist. Pealegi on terroristide värbamissihikul eelkõige emotsionaalselt ebaküpsemad ning kergemini mõjutatavad noored.

Võtame näiteks baskide ETA või iirlaste IRA. Mõlemad oraganisatsioonid tegutsevad juba aastakümneid ning võimude kõik katsed neid likvideerida või rahumeelseesse dialoogi kaasata on siiani osutunud pehmelt öeldes ebaõnnestunuks.

Kuigi terroriste iseloomustab eelkõige fanatism ja pühendumine mingile kindlale ideele, peavad terrorismi kui niisuguse sünniks olema ühiskonnas ometi teatud eeldused. Neist kõige olulisem on inimeste pettumine võimaluses oma eesmäärke saavutada legaalsete vahenditega. Demokraatlike ja homogeensete Lääne ühiskondade suhteline immuunsus terrorismi suhtes pole tegelikult seletatav mitte niivõrd heaolu ja liberalismiga, kuivõrd just sellega, et parlamentaarses õigusriigis on inimestel usk sellesse, et nad saavad oma poliitilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid probleeme lahendada ühiskonnas eksisteerivate institutsioonide ja seaduste abil.

Niipea kui see usk kõikuma lööb, tekib ka demokraatlikus riigis silmapilkselt pinnas terrorismiks. Veenvaks näiteks on siin taas baskide ETA. Pole mingit kahtlust, et baskide terroriaktid Hispa-

Scanpix

Terroristide poolt lõhatud linnaliinibuss Tavistock Square'il Londonis 2005. Ohvrite pereliikmed ja terrorirünnakust pääsenud on oodanud juba viis aastat asjatult ametliku juurdluse tulemuste avalikustamist.

nias lakkaks kohe, kui Madrid nõustuks baskidele iseseisvuse andmisega. Paraku on Hispaania võimud sel teemal keeldunud isegi mõtteid vahetamast. Tunneta-des kõigi legaalsete iseseisvumisviiside lootusetust, ongi teatud osa baski ühis-konnast radikaliseerunud ning pöördu-nud terrorismi kui nende arvates viimase meeletliku vahendi poole baski riigi loomiseks.

Ka islamiterrorismi üheks põhjuseks on moslemite poolt tunnetatav jõuetus tehnoloogiliselt ja majanduslikult arene-numa Lääne ees. Suutmata majanduses, riiklikul tasandil ja konventsionaalsel lahinguväljal Läänele efektiivset konkuren-tsi pakkuda, pöördub radikaalsem osa rahvusvahelisest islami kogukonnast ter-rori kui ainsa Läänele kahju – vähemalt psühholoogilises plaanis – tekitada suut-va vahendi poole.

Terrorismi suurimaks löögiks demo-kraatlikele ühiskondadele pole siiski ini-mohvrid ja materiaalne kahju, mida üksik-ud terroriaktid põhjustavad. Terrorismi peamine kahju seisneb hoopis üleüldise

kahtlustuste ja kontrolliõhkkonna loomi-ses, seni üheselt mõistetud sõnavabaduse normide ümberhindamises ning isiku-, kodaniku- ja inimõiguste piiramises paljude riikide võimude poolt. Viimane omakorda toob lääneriikide poliitikasse siin seni väga vähe esinenud voluntaris-mi ja relativismi elemente, mis pikema perioodi vältel kinnistuvatena võivad viia demokraatia krahhini. Just seda ter-roristid oma peamiseks eesmärgiks aga ju peavadki.

Tuntumaid ja tähtsamaid terroriorga-nisatsioone

Hamas, Islami džihaad, Fatah, Al Qaida, IRA (Iirimaa, Inglismaa), ETA (Hispaania), Action Direct (Prantsusmaa), Aum Sinrikio (Jaapan), Sendero Luminoso (Peruu). ■

Viimase kümnendi jõhkramaid terro-riakte

15.8.1998 – lõhkeainet täis auto lõhka-mine IRA poolt Põhja-Iirimaaal (29 huk-kunut)

13.9.1999 – elumajade õhkimine Mosk-vas (118 hukknut)

11.9.2001 – kaaperdatud lennukite ma-jadesse juhtimine Washingtonis ja New Yorgis (3000 hukknut)

12.2.2002 – ööklubi õhkimine Bali saarel Indoneesias (202 hukknut)

25.8.2003 – pommiplahvatus Bombays (52 hukknut)

2.3.2004 – plahvatusteseeria Bagdadis (200 hukknut)

11.3. 2004 – rongiplahvatus Madridis (200 hukknut)

1.9.2004 – pantvangidraama Beslani koolimajas (329 hukknut)

7.7.2005 – metroplahvatus Londonis (50 hukknut) ■

Armeenia välispoliitika: probleemid ja suundumused

Arman Akopjan
politoloog, Armeenia

Saavutanud iseseisvuse, hakkas Armeenia, nii nagu teisedki Nõukogude Liidust lahku löönud riigid, arendama oma välispoliitikat. Asudes geopoliitiliselt keerulises regioonis, peab Armeenia ajama naabrite ja sõjalis-poliitiliste blokkidega suheldes ettevaatlikku poliitikat. Armeenia diplomaatia vaoshoitus on ühel või teisel määral tingitud pingetest Lõuna-Kaukaasia piirkonnas, kus riikide huvid üldjuhul kattuvad. Vaadeldes sellel taulal Armeenia rolli ja tema lähenemist regionaalsetele protsessidele, tuleb arvestada välismõjudeid, mis nii või teisiti muudavad riigi välispoliitilist strateegiat.

1990. aastate alguse Armeenia välispoliitika laveeris vabalt Lääne ja Venemaa vahel, kellest viimane ei olnud selleks ajaks kujundanud Lõuna-Kaukaasia suhtes selget seisukohta. Kui aga muutus regiooni poliitiline situatsioon, mille oli tekitanud Mägi-Karabahi konfliktist põhjustatud sõjaseisukord Armeenia ja Aserbaidžaan vahel, tuli Armeenial diplomaatiliselt areenilt, mille ta oli energiliselt hõivanud oma iseseisvuse esimestel aastatel, osaliselt tagasi tõmbuda. Türgi, kes oli asunud Mägi-Karabahi küsimuses avalikult Aserbaidžaan poolele, sulges lõplikult piiri Armeeniaga, võttes talt nii viisi võimaluse aktiivselt Lääne suunal manööverdada. Selles olukorras muutus Venemaa roll oluliseks ning tema mõju Armeeniale tugevdas objektiivselt Venemaad pooldavaid meeleolusid Armeenia ühiskonnas, lükates pikaks ajaks edasi Armeenia poliitilise eliidi plaanid luua riigi välispoliitikas selge Lääne-vektor. Kui 1990. aastate alguses Armeenia välisministeriumi eesotsas peamiselt läänemeelsed isikud, siis nüüd kujunenud oludes tekkis Armeenia välispoliitikas nn tasakaalufaas, millest sai Armeenia diplomaatia edasise tegutsemise alus.

On kombeks arvata, et Armeenia on alati ajanud Venemaad toetavat poliitikat. Miskipärast aga unustatakse tõsiasi, et Armeenia oli üks esimesi endisi liiduva-

bariike, kes võitles ägedalt Nõukogude diktatuuri vastu. Dissidentlik liikumine sündis Armeenias juba NSV Liidu „kuldajal“. Just siis ilmusid esimesed Nõukogude režiimiga põrandaalust võitlust pidanud Armeenia kodanikest poliitvängid. Osa neist poliitikuteist seisis järgnenud iseseisvusaastatel Armeenia juhtkonna eesotsas.

1990. aastate keskpaigast alates ilmnes Armeenia välispoliitikas uus kirjutamata doktriin, mis surus läbi nn komplementaarpoliitika. Kui võtta arvesse stabiilselt arenevaid suhteid Venemaa, Iraani ja Läänega, siis Armeenia puhul on komplementaarpoliitika end mingil määral õigustanud. Veelgi enam – Armeenia, kellel on strateegilised suhted Venemaaga, alustas teokat koostööd Põhja-Atlanti alliansiga. Armeenia ja NATO suhted arenesid paralleelselt SRÜ sees uue sõjalise bloki loomisega, mida nimetatakse Kollektiivse Julgeoleku Lepingu Organisatsioon (KJLO). Komplementaarsuse nähud Armeenia välispoliitikas on ühelt poolt regioonis kujunenud reaalsusele pragmaatilise lähenemise tagajärg, kuid teiselt poolt on ette tulnud nurjumisi, mis demonstreerivad niisuguse poliitika jõuetust tingimustes, kus Armeenia on muutunud täiesti sõltuvaks Venemaast.

Ja ometi, olles küll tihedates liitlassuhtes Venemaaga, kirjutab Armeenia välispoliitiline kurss ette teatud paindlikkuse. Viimased Armeenia-Türgi läbirääkimiste aktiveerumisega seotud protsessid on muutnud kvalitatiivselt Armeenia välispoliitilist kurssi. Selle kursi peajooneks võib pidada initsiatiivikust. Kuigi läbirääkimisprotsessi nurjumine laseb pidada ka välispoliitikat mingil määral nurjunuks, siis arvestades selle protsessi ajaloolist tähendust võib nentida, et Armeenia välispoliitika on radikaalselt muutunud lähenemisviise neile küsimustele, millel on eriline tähtsus Armeenia riigile. Asudes osalises isolatsioonis, püüab Armeenia leida teid, et pääseda välismaailma tõhusa koostöö kaudu rahvusvaheliste poliitilis-majanduslike

Scampix

Venemaa president Dmitri Medvedev ja Armeenia president Serž Sargisjan autastustamas Armeenia Vene Ülikooli prorektorit Gagik Sargisjani Venemaa kõrgkoolide teenelise töötaja aumärgiga.

struktuuride ja sõjalis-poliitiliste blokkidega. Välispoliitika põhiorhk pannakse tihedate suhete loomisele Euroopa Liiduga, mis on seni andnud nn idapartnerluse programmi raames häid tulemusi.

Gruusia-Vene sõda 2008. aastal muutis teatud määral Armeenia välispoliitika piirjooni, sundides riiki otsima ähvardavast isolatsioonist väljapääse. Gruusia ja Venemaa vahelise sõjategevuse ajal ei kaotanud Armeenia majanduslikus mõttes vähem kui Gruusia, kuna Armeeniat välismaailmaga ühendavad põhimagistraalid kulgevad läbi Gruusia. 2008. aasta sündmused tegid olulisi korrektiive Armeenia välispoliitikasse. Armeenia asus energiliselt algatama läbirääkimisprotsessi Türgiga, lootuses, et Armeenia ja Türgi piiri avanedes muutub Armeenia majanduslikus mõttes vähem haavatavaks ning väheneb tema sõltuvus naaberriikidest. Ja kuigi Armeenia ühiskond suhtus Armeenia ja Türgi vaherahuprotsessi kriitiliselt, pidades Türgi riigi samme farsiks, suutis välispoliitika ametkond vaatamata isegi mõjukate Välis-Armeenia organisatsioonide survele

näidata üles jätkuvat teotahet. Ent takistuseks sai Türgi ettearvamus.

Armeenias ei suudeta mõista, kuidas saab XXI sajandil elada suletud piiride tingimustes. Türgi on lõimitud Euroopa struktuuridesse, ta on üks Põhja-Atlandi alliansi olulisi riike. Blokeerides faktiliselt piiri Armeeniaga, on Türgi sulgenud Armeenia piiri Euroopaga, rikkudes nii viisi rahvusvahelise õiguse norme.

Üks Armeenia välispoliitika tunnusjooni on tema liigne sõltuvus välismõjuritest. Kahtlemata just välismõjurid määravad riigi lähenemisnurga ühele või teisele regionaalprobleemile. Kuid Armeenia puhul on olukord teine. Omamata erilisi majanduspoliitilisi hoobasid, puudub riigil võimalus oma huve tagant tõugata, mis juba jätabki mulje nõrgast välispoliitikast. Aga see on ainult mulje. Tegelikult jätkab Armeenia oma julgeoleku tugevdamist tänu tihedatele sidemetele Venemaaga, kelle sõjalist ja majanduslikku kohalolekut sai kinnitatud uute Armeenia-Vene protokollidega.

Suhted USAga on samuti kõrgel tasemel. Viimastel aastatel on Armeeniat külastanud USA poliitilise eliidi esindajad. Armeenia on aktiivselt kaasatud rahuloomeprotsessi ja see ei saa jääda rahvusvahelise kogukonna positiivse vastukajata. Üpris hoogsalt arenevad ka Armeenia ja NATO suhted, Armeenias korraldatakse pidevalt NATO staabiõppusi, mis omakorda näitab, et Armeenia on huvitatud tihedatest suhetest selle sõjalis-poliitilise alliansiga. Armeenia tugevdab aktiivselt sidemeid Hiinaga. Teeb tihedat majanduslikku koostööd Iraaniga. Eriti märgatav on Armeenia välispoliitika aktiivsus suhetes Ida-Euroopa riikidega. Tähtis on Armeenia koostöö Islami Konverentsi Organisatsiooni (IKO) maadega. Kristliku maana ei ole Armeenia loomulikult selle organisatsiooni liige, kuid ta püüab innukalt luua kontakte IKO riikidega. Selle taga on poliitilised kaalutlused – organisatsioonis on Aserbaidžaanil tugev positsioon ja Armeenia ei saa seda ignoreerida.

Armeenia välispoliitika eelistusi ja ilminguid loetledes võib siiski märgata ka selgeid vajakajäämisi.

Viimastel aastatel pole riigi tasandil astutud olulisi samme armeenlaste genotsiidi küsimuses. Alustanud läbirääkimisprot-

Kurgimüüja Armeenias Metzamori tuumaelektrijaama taustal. Elektrijaam asub seismiliselt aktiivses tsoonis ning kõigest 30 kilomeetri kaugusel riigi pealinnast Jerevanist (1,1 miljonit elanikku). Rahvusvaheline üldsus on juba pikka aega tagajärjetult nõudnud selle nõukogudeaegse rajatise sulgemist.

sessi Türgiga, riskis Armeenia sellega, et ta kaotab hoova, millega mõjutada Osmanite impeeriumis toimunud armeenlaste genotsiidi ülemaailmset tunnustamist. Oluline vajakajäämine on ka sidemete nõrgenemine Välis-Armeenia organisatsioonidega. Pole toimunud Välis-Armeenia struktuuride oodatud konsolideerumist Armeenia välispoliitilise ametkonna ümber. Armeenia diasporaa tohutut ressursi arvestades aitaks niisugune konsolideerumine lahendada Pan-Armeenia ülesandeid. Tulemusi pole andnud ka Armeenia välisministeeriumi sammud, takistamaks Aserbaidžaanil ja tema liitlaste poolt algatatud Armeenia-vastaste avalduste ja dokumentide vastuvõtmist rahvusvahelistes struktuurides. Türgi ja Aserbaidžaanil tandem peab Armeenia vastu tõelist infosõda, moonutades Mägi-Karabahi konflikti tekke põhjust ja tagajärge. Veelgi enam – tihti hääletavad Armeenia-vastaste dokumentide vastuvõtmise poolt riigid, kellega Armeenia püüab süvendada sõbralikke ja pragmaatilisi suhteid. Sellel taustal jätvavad eriti absurdse mulje Armeenia kontaktid KJLO maadega. Kuuludes küll ühte sõjalis-poliitilisse blokki, võtavad need riigid rahvusvahelisel areenil aegajalt vastu üksteist taunivaid dokumente.

Võrreldes varasemate aastatega on Armeenia küll tihendanud sidemeid Balti riikidega, ometi võiksid tema suhted Läti, Eesti ja Leeduga olla tugevamad ja stabiilsemad. On ju Balti riikidel suurepärane demokraatliku õigusriigi rajamise kogemus.

Armeenia välispoliitika kõige olulisem puudus on aga ilmselt tema suutmatuse lahendada Mägi-Karabahi konflikti. Selles küsimuses puutume kokku nii Aserbaidžaanil kui ka Armeenia eba-konstruktivse poliitikaga. On täiesti selge, et ilma seda pikaajalist konflikti lahendamata piirkond stabiilsust ei saavuta. Sellest on teadlikud ka kõik konflikti osalised, kes süüdistavad üksteist poliitilise tahte puudumises probleemi lahendamata. Juba harjumuspärane sõjaline retoorika ei lase leida kas või mingisugustki edasiviivat lähenemisviisi.

Tavaliselt peegeldab välispoliitika eelkõige riigi huve. Armeenia ei ole erand. Iseseisvuse saavutamisest alates on Armeenia riik sõnastanud mitu põhiprintsiipi, millel on riigi välispoliitikas oma koht. Vaadeldes Armeenia diplomaatia kõiki põhiaspekte, võib järeldada, et Armeenia välispoliitika jääb veel kauaks mitmevektoriliseks, ning tundub, et sellele ei ole alternatiivi. ■

Vanas heas Armeenias

Aimar Altosaar

Kui teil on võimalus käia ära Armeenias, tehke seda kindlasti! Silmapaistvatele erinevustele vaatamata leiame selles väikeses riigis palju ühist Eestiga, kohtame sõbralikke ja meisse sümpaatiaga suhtuvaid inimesi. Armeenlased on uhked oma pika ja hiilgava ajaloo, vanima kristliku riikluse ja omanäolise kirjaliku kultuuripärandi üle. Kuid keerulised suhted naabritega ning merepiiri puudumine – see on Armeenia (omakeelselt Hajastan) paratamatus olnud juba kaks ja pool tuhat aastat. Seesama asjaolu on aga kujundanud armeenlastest väga nutika ja elujõulise rahva. Ajalugu on sealkandis näinud kümnete suurte ja edukate rahvaste lugusid, mis on olnud ajuti veelgi säravamad ja paljulubavamad kui armeenlastel, aga neist ainsana on 21. sajandisse jõudnud armeenlased. Eestlastega ühendab armeenlasi eelkõige edu ajaloo ellujäämiskursustel, seda hoolimata suhteliselt väikesest rahvaarvust ja rasketest saatuselöökidest.

Armeenia nime leiame maakaartidelt juba esimese aastatuhande keskel eKr. Selle rahva ajalugu on kujundanud Aleksander Suur, Rooma keisrid ja Pärsia valitsejad. Ajaloolistel maakaartidel näeme Armeenia kirikute ja -kloostrite tiheda võrguga kaetud Väike-Aasiat kuni Vahemere rannikuni. Kunagisest Suur-Armeenias on tänapäevaks vähe alles jäänud. Ajalugu on selle suure rahvaga käitunud väga karmilt. Mõõdunud sajandi esimestel kümnenditel suruti miljonid armeenlased nende põliselt asualalt välja. Selle käigus enam kui miljoni inimeste hukkumine on andnud põhjuse süüdistada kunagist Türgi Sultaniriiki armeenlastevastases genotsiidis. Tänapäeval elab Armeenia riigis alla kolmandiku etnilistest armeenlastest, rahva enamus elab üleilmses diasporaas.

Poolelise miljoni elanikuga Jerevanis elab ligi pool Armeenia rahvastikut. Linnale annab kordumatu ja võluva näo kollane tuft – armeenlaste vulkaanilist päritolu rahvuskivi, mis domineerib iga ajastu arhitektuuris. Ajaloolisi rahvuslikke motiive kasutades on tuftist üles

ehitatud ka uus linnasüda, jalakäijate *downtown*, mis jääb Vabariigi väljaku ja Teatripargi vahele. Linnasüda on mõnus koht ajaviitmiseks – välirestoranidega pargid ja puisteed, keskmised tänavad Abovjani, Amirani ja Mesrop Mashtotsi Avenüü on vaatamis- ja jalutamisväärsed kohad. Kesklinna ringikujuline põhiplaan seda läbivate radiaalsete diagonaalsete tänavatega võimaldab suurlinnas kergesti orienteeruda. Nagu ka püha Ararati mägi lõunas, monumentaalne Kaskaadi-kompleks ja Ema Armeenia kõrgustesse ulatuv kuju põhjapoolsel mäeküljel ei jäta isegi nõrgema orienteerumisvõimega reisilist hätta. Armeenia diasporaat on rahastanud suuri üldkasutatavaid ehitisi – Kaskaadi, samuti muuseume ja memoriaale. Väidetavalt on välisarmeenlased ka paljude suurte Ameerika või Prantsuse mäetööstusinvesteeringute taga.

Igapäevasesse olmesse ja Jerevani kesklinnast väljapoole jäävasse Armeeniasse ei ole aga välisinvesteeringud palju nähtavaid jälgi jätnud. Mõõda neljarajalist maanteed Sevani poole sõites torkab silma hõre liiklus ning suurte kaubaautode täielik puudumine. Neid ei näe ka maanteel, mis viib Iraani ja Mägi-Karabahhia poole. Kuna ka raudteeliiklus on üsna soikunud, viitab see riigisisese majandustegevuse äärmisele piiratusele. Jerevani kesklinnast kaugemale jäävaid linnaosaid iseloomustavad väga katkised tänavad, hooldamata majafassaadid ning ööpäevaringselt avatud kaubaputkad.

Igasugune tööseadusandlus näib sellel maal puuduvat. Kuid töökohti ongi vähe – hinnanguliselt kuni pool tööealisest elanikkonnast otsib tööd, sealjuures on tasu, millega juba rahul ollakse, 3–4 korda väiksem Eesti keskmisest palgast. Nõukogudeaegse suurtootmise asemele ei ole tugevat tööstussektorit tekkinud, ka teenindussektor ja turism ei ole piisavalt arenenud.

Turismimajandus võiks olla Armeenia üks kandvamaid alasid, sest puhkajatel ja ränduritel on sellel Eestist 1/3 võrra väiksema pindalaga maal väga palju teha. Ajalooühilised saavad tutvuda antiiksete kindluste ja kloostritega, gurmaand

nautida kohalikke unikaalseid sööke ja maailmakuulsaid jooke ning spordisõbrad kasutada näiteks suurejooneliselt väljaehitatud Tzaghkadzori mäesuusakuurorti. Kaukaasia kauneim järv Sevan ootab aga ilmselt veel paremaid aegu, sest isegi ümber järve kulgev maantee pole kohati sõidetav ja turismiinfrastruktuur on nõrgalt arenenud. Maantee ääres seisavad poisid laiaili sirutatud kätega, andes mõista, milliseid järvest püütud kalapurikaid võib endale kaasa osta.

Ka väga pealiskaudsele turistile hakkab silma, et elu Armeenias oleks justkui paigale jäänud 1990. aastate algusesse. Inimesed tänaval ja turul räägivad, et elu läinud viletsamaks, tervishoiuteenused on kättesaamatud ja sotsiaalkindlustus hädasolijatele peaaegu olematu. Samas on viimastel aastatel elu ja majandus siiski hakanud nullpunktist üles liikuma. Väidetavalt ei lahkuta enam kodumaalt, pigem on välisarmeenlasi hakanud tagasi tulema. Vähemalt on paljud isamaaliku meelelaadiga diasporaarmeenlased teinud märgatavaid rahasüste nii majandusse kui ka kultuuriobjektidesse.

Armeenia arengut määravad pingelised suhted oma kahe lähema naabri – Türgi ja Aserbaidžaaniga, sellest asjaolust on tingitud poliitiline ja julgeolekuline lähedus Venemaale. Teatud ajaloolistel ja kultuurilistel põhjustel ei ole armeenlaste suhted ka regiooni teise kristliku riigi Gruusiaga just nii head, kui need võiksid olla. Olukorda on kindlasti pingestanud Abhaasia konfliktis grusiinlaste vastu sõdinud armeenlased. Ajalooliselt peavad armeenlased end grusiinlastest põlisemaks kultuurrahvaks, kes on naabreid mõjutanud palju enam kui naabrid neid. Gruusiine see suhtumine pahandab, kuigi kaugemalt vaadates tundub see naaberahvaste omavaheline aasimine. Suhted Gruusiaga tunduvad olevat siiski pragmaatilised ja pigem soojad, seda ka hoolimata Venemaa valitsejate sajatustest Gruusia aadressil. Kui armeenlastelt küsida nende valikute kohta välispoliitikas, et kas Venemaa ikka on parim valik, vastatakse tavaliselt, et sellise valiku sunnib peale mõistus, süda aga sellega kaasa ei lähe!

Erakogu

Venemaa on Armeeniale peale surunud tolliliidu ning suured soodustused Vene kaupadele. Venemaa oligarhid ja riiklik kapital suhtub Armeeniasse kui koloniaalvaldusse – seda nii monopoolselt kehtestatud hindade kui ka piirangute kaudu kolmandate riikide ettevõtete tegevusele ja impordile mujalt kui Venemaalt. Armeenia on näide riigist, kellel on väga head suhted Venemaaga – lisaks viletsatele Vene autodele, mis valitsevad selle riigi teid, on Vene päritolu ka suur osa toidukaupadest, samuti telekommunikatsiooniettevõtted ja paljud pangad. Ka presidentaalne võimustruktuur, kus erakondi juhivad kõikvõimsad oligarhid, meenutab suure põhjanaabri oma. Mõned muudki detailid on väga sarnased, nagu Venemaal viimastel aastakümnetel vormikandjate seas moodi läinud hiigelsuured furaškad – musta nokatsi ja ratta-kujulise põhjaga vormimütsid – mis on ka Armeenia politseivormi lahutamatud osad!

Venemaa kõrval on Armeenia olulised partnerid Prantsusmaa ja Iraan. Esimene eelkõige seetõttu, et seal elab palju mõjukaid välisarmeenlasi. Samuti ühendab kahte kultuuri armastus kange viinamarjadestillaadi vastu. Kuulus konjakitehas Ararat on prantslaste omandis ning annab suure osa oma kvaliteetset toodangust eksporti. Iraanist tuleb aga silmapaistev panus turismi, sest rangete islamiseadustega riigi kodanike jaoks on Jerevani südalinn lähim tükike Euroopat, kus saab vabalt meelt lahutada. Kohtusin rühma lõbusate iraani noorhärredaga Ararati degusteerimissaalis, kes rangest šiiidi taustast hoolimata ei sülitanud hüva jooki peale maitsmist anumasse!

Armeenias sõidutas meid ring Arkadi, abivalmis ja südamluk armeenlane, kes püüdis meid varustada parimaga, mida seal maal saada on, ning näidata kõike, mille üle neil on põhjust uhke olla. Tema auto, Vene autotööstuse mikrobuss Gazell, oli aga kui viimseni väsinud hobusekronu, kes vaevu ägisedes bussitait

eestlasi ühest künkast teiseni vedas. See gasellikene andis hea kujundi võrdluseks kaks aastat varem tehtud Gruusia-reisiga. Gruusias vedas meid ringi kohalik mees David oma korralliku mersu-mikrobussiga, mis mägistel teedel suutis tõepoolest gasellina ringi liikuda. Mõlemal riigil, nii Armeenial kui ka Gruusial on veel tükki tegu rabelda välja majandusraskustest, kuid välispoliitiliste sõprade valik või ka sundvalik annab selge eelise Gruusiale, kus on rohkem näha dunaamikat ja optimismi.

Mai lõpp – juuni algus, 2010, Jerevan-Tallinn ■

 ERP fraktsioon

Maailma Vaade

www.maailmavaade.ee

Peatoimetaja: Mart Helme

Kolleegium: Mart Helme, Tunne Kelam, Kadri Kopli, Aimar Altosaar, Berit Teeäär, Marko Mihkelson, Andres Herkel, Mart Nutt

Toimetuse juhataja: Anneli Kivisiv, Kaja Villem, Kaja Sõrg

Keelekorrektuur: Antenna Translations OÜ

Toimetuse kontakt: +372 773 4203, anneli.kivisiv@irl.ee

Väljaandja: Tunne Kelami büroo, Kivisilla 4-9, Tallinn 10145

+372 773 4201, kaja.villem@irl.ee

Scanpix

Kaevanduses 69 päeva lõksus olnud kaevurite edukas päästeoperatsioon San José's Tšiilis pälvib kogu maailma tähelepanu. Pildil seisab Tšiili president Sebastián Piñera (esimeses reas tumedas ülikonnas) päästetud kaevurite hulgas. Kokku päästeteti 33 kaevurit.

NATO kütuseveokid Afganistani–Pakistani piiril. Kütuseveokid on korduvalt olnud terroristide sihtmärkiks ning nende ründamise ja turvamise probleemid on tekitanud pingeid Pakistani ja USA vahel.

Scanpix

Scanpix

Prantsuse julgeolekujõud likvideerimas illegaalset mustlaslaagrit. Mustlaste deporteerimise küsimus on Prantsusmaa suhtes põhjustanud kriitikatormi üle Euroopa. Mustlaste liidrid väidavad, et võimudel on mustlaste ja teiste rändavate vähemuste liikmete kohta salajased nimekirjad, mille alusel inimesi riigist välja saata.

Sisukord

Peatoimetaja veerg, Mart Helme	Lk 2
Ronald D. Asmus „Väike sõda, mis raputas maailma”	Lk 2
Intervjuu Thomas Eymond-Laritziga	Lk 3
Antarktika lepingu süsteem, Mart Saarsoo	Lk 6
Tšerkessid – maailmarahvas vastu oma tahtmist, intervjuu Tšerkesside Rahvusvahelise Nõukogu liikmetega	Lk 10
Infosõjast Vene-Gruusia sõja näitel, Adam Tamjärv	Lk 12
Jordaania kogemus, Eva Ohrablová, Tomislav Damjanović	Lk 14
Mida lubada valijale, kes niigi usub, et tema riik on parim maailmas? Berit Teeäär	Lk 18
Külalise pilguga USAst, Tunne Kelam	Lk 20
Läti valimiste õppetunnid, Marko Mihkelson	Lk 23
Horvaatia – uue laienemismudeli näidisjuhtum, Lada Jurica	Lk 24
Lõpp Moskva eristaatusele: Euroopa ei vaja Venemaad	Lk 25
Terroristid – kes nad on ja mida nad tahavad? Mart Helme	Lk 26
Armeenia välispoliitika: probleemid ja suundumused, Arman Akopjan	Lk 28
Vanas heas Armeenias, Aimar Altosaar	Lk 30
Esikaanefoto: Scanpix	